STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04927

DI AVANTURES FUN HAVER HAMERL

M. Granitstein

Permanent preservation of this book was made possible
by Teddie Smokler
in memory of
her son, Philip Benjamin Martin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

משה גראַניטשטיין

די אוואַנטורעס פון חבר האַמערל

נאָוועלע

בוענאָס איירעס 1934

ביכער פון משה גראניטשטיין:

פּאָעזיע

שטאפּלען, לידער און געזאנגען

פּובליציסטיק

פון תחום צו תחום, זכרונות און באטראכטונגען איבערן שטעטל

דערציילונגען און נאָוועלן

וואָס האָט געוואָלט פרוי גאסטער?

פוןביידע זייטן בריק

די אוואַנטורעס פון חבר האמער

בילדער פון אַפּגייענדיקן שטעטל

ערשטער טייל — דאָס שטעטל רעדט

צווייטער טייל — הינטער פאַרמויערטע ווענט (אין מאנוסקריפּט)

די אוואַנטורעס פון
חבר האמערל

האַמערל קומט קיין אַרגענטינע און שטעלט די ערשטע טריט

האַמערל איז אָפּטמאָל געווען פאַר חברים שרייבער די טעמע פון ריידן, באַ יעדער יאָ־אָדער־נישט געלעגנהייט. מע האָט נישט פאַרשטאַנען זיינע גענג מיט מענטשן און מע האָט עס כסדר געהאַלטן אין איין טייטשן. אַליין אַ יונגערמאַן, באַ די קאַרגע צוואַנציק יאָר, נאָך אַ אינגל, איז ער אַראָפּגעקומען פון זיין שטעטל דאָרט, אין פוילן, אַהערצו ערשט פאַראַיאָרן, באַלד צוגעטראָטן צו פאַרעפנטלעכן, אין פאַרשיידענע זשורנאַלן, גרעסערע און קלענערע דערציילונגען און באַקומען אַ שטיקל נאָמען, — האָט ער געהאַט אַ גרונט, דאַכט זיך, צו פאַרבלייבן צופרידן. אַגב, מע האָט קיינמאָל נישט געהערט, דאָס ער זאָל האָבן וואָסערע נישט איז שטערונגען מצד די רעדאַקטאָרן פון די זשורנאַלן, אַפילו נישט פון יענע, וואָס האָבן געפאָדערט באַם שרייבער דורכוים לאָקאַלן שטייגער. געוויס האָבן אַנדערע חברים אַפולע געליטן דערפון: אָדער מחמת דעם, וואָס זיי זענען געווען איבערגעלאָדן מיט גאַנצע בערג איינדרוקן פון דער אַלטער היים, וועלכע האָט זיי מיטבאַגלייט אַזש ביז אַהערצו; אָדער זיי האָבן זי, די היים, מחמת עפּעס, בכלל ערשט דאָ דערזען, צום ערשטן מאָל, — און דאָס האָט זיי געשטערט, במילא, אויפצונעמען דאָס נייע, וואָס שלאָגט זיי אַצינד אין צורה אַריין. אַנדערע, ווידער, האָבן סתם נישט געפונען פאַר נויטיק אויסצעוואָרצלען פון זיך דעם אינהאַלט פון וועלכע עטלעכע צענדליק יאָר לעבן פון דער היים און, אויסגעליידיקטע, ערשט נעמען זיך דאָ אָנצופילן איבעראַניים. זיי האָבן עס באַטראַכט פאַר זיך, אַלס שעדלעך און, בכלל, פאַר אוממעגלעך און נוצלאָז. זיי זענען געגאַנגען מיט דעם געדאַנק, אַז אַלץ מוז קומען פון זיך אַליין. זיי האָבן געגלויבט, אַז דורך אַרבעט און אָנשטרענגונג וועלן זיי, ענדלעך, דערגיין צו דער האַרמאָניע אין זיך פון די צוויי מינים לעבנס — דעם אַלט־היימישן און דעם נייעם — זיי ביידע וועלן זיך פאַרמישן, אַריינפלעכטן איינס אין ס'אַנדערע און אַרויסברענגען, במילא, דעם סינטעז, אָט דאָס, וואָס זיי באַדאַרפן, אייגנטלעך, צו האָבן אַף צו זיין, אין זייער שאַפן, געטריי צו זיך און, במילא שוין, צו דעם גאַנצן אַרום.

אַנדערש אָבער איז געווען מיט האַמערלען. צי מחמת דעם, וואָס ער האָט זיך אַראָפּגעכאַפּט אהערצו זעער יונג, האָט די היים נישט געזאָלט, דאַריבער, לאָזן אין אים קיין טיפן שפּור, צי איבער עפּעס אַנדערש, — אָבער ער האָט זיך גלייך אַריינגעשניטן אינעם אָרטיקן קלאַריט, גענומען דרינגען אין אים און אומגיין אינצווישן, ווי אַ אייגענער.

— מע דאַרף עס קאָנען ! — האָבן חברים איבערגערעדט צווישן זיך מיט שמייכל־ביטערניש — אַלץ פאַרבויגן און זיך אַראָפּלאָזן ביז צו דער רויער קאַפּיע. איז — אַזאַ טעם האָט עס טאַקע...

—מיט אים איז עס נאָך אַ האַלבע צרה. ער איז יונג. וואָס ער זאָל נישט שרייבן, אַפילו פונדערהיים, וואָלט עס, סיי ווי, ווייטער פון אויבנאויפיקן באַנעמען אַ זאַך נישט געגאַנגען. אָבער דאָס, וואָס ה׳ לעווין, פון די „האָריזאָנטן“, גיט אים נאָך אונטער מוט און צייגט אים פאַר אַנדערע, ווי אַ מוסטער... עס איז דאָך רעכט צו זאָגן, אַז ס׳וועט אים אַוועקהאַרגענען, האַמערלען, אין גאָר אַ קורץ שטיקל צייט! אַ, יעדער שטעקן האָט צוויי עקן . . .

—ס׳איז נאַטירלעך און פּשוט: כל זמן האַמערל איז נאָך גרין, ערשט אַ יאָר מיט עפּעס אין לאַנד, וואַרפט זיך אים נאָך דער טומלדיקער שטייגער־לעבן פון דער גרויסער שטאָט אין די אויגן אַריין, עס באַרוישט אים אויבעט, און ער מיינט, אַז דאָס האָט אים די הייליקע מוזע באַהערשט... ווייל, אינדעראמתן: — וואו האָט ער אַזעלכעם געזען — באַ זיך אין שטעטל דאָרט, וואו דער קהלעשער באָק קראַצט נאָך, ער היום, אָן דעם רוקן אָנעם גאַניקשפּיץ פון דער וויזבערשער שיל? — איז אים טאַקע גוט אַצינד און וואויל. ער ווייסט אַליין נישט, אַז דאָס אַלץ, וואָס ער זעט, הויבט ער נישט אָן צו באַנעמען אַפילו, נישט ער וואַקסט אַריין אין דעם. ס׳וועט דאָך אָבער קומען דער טאָג, ווען ער וועט ווערן אָפּגעטעמפּט צו דעם גאַנצן אַרום; יענער וועט אים נישט רייצן מער; ער וועט אויפהערן הערן און זעען אַפילו, וואָס אונטער זיין נאָז קומט פאָר, — פון וואָסזשע וועט ער דאַן שרייבן? — סיידן ס׳וועט נעמען אויפגיין אין אים די אַלטע היים? זי וועט אָנקלאַפּן אָן זיין טיר, אַ שטילע, אַ באַשיידענע. ער, אין זיין עלנטקייט, וועט זיך מוזן מיט איר דערפרייען, אויב ער וועט נישט וועלן פאַרשטיינט ווערן אינגאַנצן. אָבער — ער וועט ערשט מוזן אָנפאַנגען פונאָנהויב. ווי שווער דאָס וועט זיין פאַר אים !

יאָ. אָבער ווער דאַרף עס אַריינטראַכטן אַזויפיל וועגן יענעם, און מכוח דעם גאָך, וואָס וועט ערשט פּאַסירן באַ אים, מיט דער צייט. דאָס אומ־

פארשטענדלעכע באשטייט דאָך אָבער אין דעם, וואָס האמערלס פּנים דריקט עפּעס אויס אַ דערשלאָגנקייט; און די ברוינע אויגן — אויב נישט גאָר אַ פּלעצלעכן איבערשרעק פאַר עפּעס — און דאָס געשעט גראָדע דאַן, ווען אַלץ ארום איז אַזוי קלאָר!

נו, ער איז נאָך יונג. מיט דעם טאָקע דאַרף דערקלערט ווערן זעער אַ סאַך פון זיינע באַזונדערע גענג אויכעט. ער פאַרמאָגט טעמפּעראַמענט, איז גאַנץ אָפט גאָר שטאַרק לוסטיק, זינגט מיטן פולן מויל, אַזוי אינגליש פריילעך און לעבעדיק. ער דענקט וועגן זיך אויפן קול זעער גרויס און ער פאַרשפּרעכט נאָך אַמאָל אַ טרייסל טאָן די זיילן פון די איינגעפאַלענע ליטעראַרישע פּאַלאַצן דאָ, (ער כאַפּט זיך ווען ארוים מיט אַ פּאַטעטיש וואָרט.) אַז ס׳וועט טרעשטשענען! אויף זייער אָרט, אויף די חורבות, וועט ער שטעלן, בויען נייע ראַזעווע היכלות!

אַז מע הערט האמערלען ריידן, דאַרף מען זיך נישט מאַכן דערפון קיין גרויסן וועזן. די יוגנט שוימט, איז גוט אַזוי. מיט אים געשעט אָבער פּלוצים עפּעס אַנדערש. ער רייסט איבער אינעם ריידן אויף אַ ווײַלע, ווערט ווי צעמישט, צעטומלט, פאַרהאַקט זיך, ווי בלייבנדיק שטיין, אַ צעשראָקענער, פאַר עפּעס אָן אָפּגרונט, און... ער נעמט זיך אומקערן צום אָנהויב פון גאַנצן געשפּרעך... איז — פריער מאַכט ער עס פּאַרזיכטיק, ווי ער וואָלט געכאַפּט אַ בליק אויף אַ הינטער, ווי ער וואָלט נאָך געשפּירט די פּאָלגן פון זיין נאַר וואָס צו שטאַרקן צעגאַלאָפּירן זיך. אָבער, וואָס אַ ווײַלע, צעברענט ער זיך איבעראַניים אין דער ליידנשאַפט פון שוימיקן ריידן, אַז מע זעט שוין, ווי ער זעט שוין נישט גאָרנישט, און אַז אָט באַלד וועט ער ווידער, מיטן גאַנצן אימפּעט, אַרויפשפּרינגען אויפן פינצטערן גרונט, וואָס האָט זיך איינמאָל אים אוועקגעלייגט אויף אינמיטן וועג גלייך און לאָזט אים נישט איבערטרעטן איבער זיך, אַז ער זאָל קענען אַ שפּאַן טאָן פאַרויס — —

נישט תמיד איז אָבער מיט האמערלען אַלציינס, ס'מיינט צו זאָגן, אַז נישט שטענדיק מאַכט ער אָן ארום זיך טומל. ס'קומען אַף אים אָן טעג פון רואיקייט אויך. די טעג מעגן זיך אַריינציען אין לאַנגע וואָכן אפילו. ער גייט דאָך תמיד אום פיין אָנגעטאָן און אָפּגעגלעט; ער איז אַ שטאַר־קער מדקדק אַף טואַלעט-ענינים, שיר נישט ווי אַ מיידל. ער האָט זיך אַף דעם זיינע אויסרעכענונגען. ווידער, איז עס אוואדע נישט קיינעמס דאגה! ער פאַרדינט נישקשה בא לערעריי, האָט ער דאָס רעכט זיך צו פאַרגינען. נאָך אַלעמען, איז עס טאַקע שיין אויך, ווען דו וואַרפסט אַ בליק אַף זיך אין שפּיגל און דו זעסט זיך אין אָרדענונג. מע קען גאָר דאַן יע־נעם קוקן גלייך אין די אויגן אריין — מעג יענער זיין, ווער ער וויל זיך— און בא זיך נישט אָראָפּפאַלן. ער האָט עס נאָך ליב געהאַט אינדערהיים אויך. — און זאָל מען נישט מיינען, אַז ס'איז נישט געווען דאָרט פאַר וועמען צו פּוצן זיך. גראָדע יאָ געווען. אלא נישט מער, וואָס דער טאַ־טע איז שטענדיק געווען אַ אָרעמאַן אַף אים האָט מען זיך לגמרי נישט אומגעקוקט. ער האָט שרעקלעך דערפון געליטן, דערעיקרשט אין איין מאָ־מענט אַ באַשטימטן, ווען ער האָט געמיינט, אַז ס'עקט זיך אַלץ... ער באַנעמט עס גאָר אַליין נישט —

איצט נעמט ער אָפּ אין יענער צייט אַ נקמה. ער מעג זיך זיין אָרעם, ווי געווען. אין שטעטל ווייסט מען אָבער וועגן אים אַקוראַט דאָס פּאַרק־קערטע. ווי ס'זאָל נישט זיין מיט אים דאָ, אָבער אַלע חודש ווערט אוועק־געשיקט אַ סומע צו די עלטערן. זאָל מען ווײסן — און דערעיקרשט, ווער עס דאַרף און עס אַרט יענעם, — אַז האמערל לעבט און אַרבעט, פאַר־דינט און איז באַרימט. זאָל מען אפילו זעען זיין בילד, דאָס צוגעשיק־טע און דרינגען פון זיין אַראָפּגלאַנצן דערפון, אַז אַף זיך פאַרשווענדט ער אויך אַ שפּאָר ביסל! עס לעבט האמערל אין אַרגענטינע, כע - ע - ע . . . און ער וויל ווײסן פון אַ לעבן אויך!

ה אַ מ ע ר ל האָט אַ טבע, אַז ווען ער גייט מיט אַ חבר אין גאַס, שטופּט ער אים פון זיך. עס ווערט שווער

צו גיין מיט אים צוזאמען, אקוראט ווי ער וואלט געזען פאר זיך אומע־טום לײדיקן חלל, עס זענען פרײ פאר אים אלע װעגן, ער זעט נישט אינ־ערגעץ קײן שטערונגען. זאל ער עס זײן בלינד, צי וואס? אדער — אפשר פארקערט? — זאל עס הײסן, אז ער איז אף אזוי־פיל פארדרײט מיט זיך דארטן אינעװײניק, מיט עפעס א מין שפירונג פון עפעס־א מערק־װירדיקס, װאס פארשטעלט פאר אים די שײן און האלט, אין א טיפלש־ראפינירט פארדריקט פויסטל, אזוי פארקניפט אלע זײנע אינגעװײדן, אז עס מאכט אים זיך שטענדיק קארטשענען פון פײן, ארויסדריקנדיק פון זײנע זאפטיקע רוי־ערד שיכטן עפעס א מין זעאונג פון אן אײנמאל גע־שעענעם בא אים, פאסירטס, װאס לעבט און װאקסט אין אים און איז כסדר טויט־הונגעריק, עס װיל פרעסן — צו אלע הונדערט טײוואלים!.. —

װײל עס נעמט שוין איבערגײן אלע גרעניצן, ס׳הײסט, דאס נישט זעען זײנס קײנעם נישט!

צװישן חברים שרײבער האט זיך האמערל אויסגעזוכט פרוכנערן פאר א נאענטערן, װאס גלײבט אים, ראשית, אין די יארן: פרוכנער איז אראפ־געקומען אהערצו, אויך בא די צװאנציק. אבער — מער נישט. פרוכנער איז אפילו אויך א לאקאל־שטײגערניק א דורכאויסיקער — דערפאר טא־קע זאל עס אים האמערל האבן געהאט דערנענטערט צו זיך... אבער, װי װײט איז עס באמת דער מהלך צװישן זײ בײדן. פרוכנער איז בטבע — נישט ארײנרעכענענדיק דעם יוגנט־רויש, מחמת די יארן — זעער א געלאסענער, א כמעט־צוריקגעהאלטענער פון סתם איבערגעאײלטקײ־טן. זײן גאנג איז א במנוחהדיקער; זײן רײדן און טאן א זאך—דאסגלײ־כן,— הגם דאס אלץ קומט ארויס בא אים שוין גארנישט פארשלאפן, אבער — װי געצװימט פון א אינערלעכער זיכערקײט, װאס גיט אים דאס רעכט נישט צו אײלן זיך און האבן צײט. אין זײן בלאנד־װינקלדיק פנים זעט מען נישט מער, װי פעלזיקע אפגעשלאסנקײט, נאך זעער װײט פון צו זײן רײף און אויסגעװאקסן. בלויז אמאל, װען פרוכנער צערעדט זיך, זײן פעלזן־ארטיק פנים נעמט זיך באװעגן און רודערן, גיט אויך א שלאג אויף א פינקל אינעם בלויעם אויג און — אלץ גײט איבער. מיט אים איז עס אויך צוגעגאנגען אנדערש מיטן שרײבן. ער איז אראפגעקומען אהער־צו פון א גרויסער שטאט אין דער ליטע. ס׳איז שוין פאר אים, אײגנטל־לעך, אט די פרעמד־טומלדיקײט נישט געװען קײן איבערראשונג. נישט מער, א נײ מקום, צײט איז דא לרוב, דארף מען זיך צוקוקן, אבער — אף

אַ פּאַרוואָס. ער האָט געזוכט אַרבעט, זיך אויסגעלערנט אַ מלאָכה, אויב
נישט קירזנערײ, און אָנגעהויבן אַרבעטן ערגעץ, אין אַ גרויסן טאַזשער.
איז, ווי זאָגט מען דאָס — יונג איז מען, עס שוימט דאָס בלוט, און מע
איז עלנט, — און ער האָט זיך איבערגעגעבן אינגלשע געוואַגטקייטן און
אַוואַנטורעס.

פּרוכנער האָט אַזוי געחלומט דאָן פֿון צו ווערן אַ שרײַבער, ווי גאָר־
נישט. דער יונגער פּעלז, וואָס איז אויסגעוואָקסן ערגעץ, אין אַ גרויס־
שטאָטישער הינטער־גאַס, האָט זיך ערשט רעכט געגומען דאָ צעוואַרעמען,
אונטער די גליאיקע שטראַלן פֿון דער מעבר־לימישער דרום־לענדישער זון.
ער איז אַרויסגעפֿאַלן פֿון טאַזשער איבער עפּעס, האָט ער שוין כמעט
נישט געזוכט אָנצוקומען ווידער אַף אַרבעט, זיך געגליטשט און איבער־
געוואָרפֿן געוואָרן פֿון איין סאָרט אַרבעט צו דער צווייטער, אויסגעפֿאָרן
אין אַרגענטינע אַליין אַ וועלט. אומעטום, וואו דער שטיין איז געבליבן
ליגן אַ מאָמענט, האָט זיך עפּעס צו אים צוגעקלעבט, צוגעוואָקסן, ער
אַליין — נישט אָנהויבנדיק צו וויסן דערפֿון. ער איז נאָך דאַמאָלס גע־
ווען יונג; ס'האָט זיך כסדר געמאַכט אַזוי, אַז דער סענט איז נישט אויס־
געגאַנגען פֿון טאַש; איז, אַפֿילו פֿאַר זײַן האַרטן כאַראַקטער, האָט ער
זיך נאָך נישט געקענט אַזוי לײַכט אָפּפּאַרטיקן מיטן היים־סענטימענט.
ער האָט אַריבערגעשיקט, פֿון צײַט צו צײַט, אַהיים גרעסערע און קלע־
נערע סכומים. ס'האָט געזאָלט הײסן אַ העלדישקייט אַזאַ פֿון אַ יאַט,
וואָס האָט זיך אַריבערגעכאַפּט אַהערצו — אַ צאַציק נאָך, טוט, דאַכט זיך,
גאָרנישט, פֿאַרגינט זיך אַליין און שיקט נאָך אַהיים אויך.

אַז פּרוכנער איז, נאָך עטלעכע יאָר אומוואַנדערן, ווידעראַמאָל אַרי־
בערגעוואָרפֿן געוואָרן אין דער גרויסער שטאָט ב. איירעס, איז ער שוין
געווען אַ ביסל מידלעך און בייז. אַוועק שוין דאָס גוטע. שלעכטע טעג זע־
נען געקומען. פּרוכנער — אָן אַרבעט, אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ, אָפּגעצערט
פֿון כוחות־פֿאַרשווענדן. נישט איין נאַכט האָט ער צוגעבראַכט אַף פּלאַ־
צעס, פֿיל טעג שטאַרק געהונגערט. זײַן שטײַפֿע אָפּגעשלאָסענע נאַ־
טור האָט אים געהאַט געלערנט אויפֿצופּאַסן אויך אַף זײַן אויסערלעכקייט,
אַז זי זאָל זײַן פֿײַן, נישט אויסטײַלן זיך, ווי ווײַט מעגלעך, פֿון אַרומי־
קע. ער האָט כמעט ווי געהערט אין זיך די שטים, וואָס זאָגט אים: — זײַ,
ווי אַלע ! — ווײַל קליידער, צו אַלדע טײַוול, געבן דאָך אַמאָל אויס אַ
מענטשן. מע קנייטשט אַרײַן אין זיי די אַלע קנייטשן פֿון אַרבעט, פֿון
טאָן. זיי ווערן ווי צוזאַמענגעוואָקסן מיט איינעם, צייגן אים, אַקוראַט

ווי דאָס פּנים, דאָס לשון. דאָ, בּאַ די שלעכטע טעג אין דער גרויסער שטאָט, האָט שוין פּרוכנער אַפילו די קליינינקייט נישט געקאָנט באַוואָרע־נען. די קליידער, אַפילו, האָבּן באַקומען לשון. די גליאיקע אַרגענטינער זון האָט דעם יונגן פּעלז נישט באַוויזן צוצעשמעלצן. די גאַס־רעגנס פון די שווערע כמורנע הימלען פון דער גרויסער שטאָט האָבּן אים גענומען שווענקען אומדערבּאַרעמדיק, פאַרגראָבּן זיך אין טיף־געמאַכטע שפּאַלטן, פרישלען אים, בּרעקלען. דער יונג האָט זיך גענומען אָטשוכען...

פון זוכן אַרבּעט אין דער אַוויסע פון דער צייטונג, האָט פּרוכנער זי בּלויז געדאַרפט איבּערדרייען אַף אַ צווייטער זייט און נעמען עפּעס לייענען. ער לייענט און שטויסט זיך אָן אַף אַזעלכע פאַלן, וואָס ער אַליין האָט בּייגעלעבּט, צי אין וואַנדער איבּער דער פּראָווינץ, צי אין וואַנדער־נעכט דאָ שוין, אין דער גרויסער שטאָט, — וואָס זאָל דאָס אַלץ באַטייטן?..

ח׳ לעווין, רעדאַקטאָר פון די „האָריזאָנטן“, האָט בּאַטראַכט דעם רויען יונג, געשמייכלט מיטן גאַנצן פּנים, אַזש מע האָט די אויגן נישט אַרויסגעזען, בּלויז די נעץ פון קנייטשן האָט געטאַנצט אַרום זיי און גע־ציטערט; ער האָט זיך אַ בּיסל אונטערגעהויבּן אינעם פאָטעל, ווען ער האָט גערעדט צום יונגערמאַן:

— ח׳ פּרוכנער, שרייבּט! איר זענט פאַר אונז זעער געוואונטשן. איר האָט אַ אויג...

וואָס צו ריידן צום יונג מער איז נישט געווען. פּרוכנער האָט גאָר־נישט פאַרשטאַנען, פאַרלאָזן דאָס צימער. אַף צו מאָרגנס האָט ער גע־לייענט זיין בּאַשרייבּונג, אַ בּיסל געענדערט, אינעם זשורנאַל, און עפּעס האָט אים יאָ אַ בּרי געטאָן ערגעץ אינעווייניק. ער האָט ווייטער גע־שריבּן, ח׳ לעווין האָט איבּערגענוצעוועט און געדרוקט מיט חשק. אַלץ איז, דאַכט זיך, רוי — האָט לעווין געטענהט פאַר חברים — אָבּער שאַרף, קרעפטיק איז עס. דער יונג האָט חוש פאַרן היגן שטייגער, ער זאָגט צו. דאָס זאָל זיין, אייגנטלעך, דערפאַר, וואָס ער קומט פון גאַס, סיי אינ־דערהיים בּאַ זיך, סיי דאָ. גאַס איז אומעטום אַלצאיינס, כ׳מיין צו זאָ־גן, אַז מאַסן האָבּן אומעטום שטאַרקע בּאַריר־פּונקטן — —

אַז האַמערל האָט זיך צוגעשאַרט צו פּרוכנערן, איז עס נישט גע־ווען אומזיסט. האַמערל, ווי בּלינד ער זאָל נישט האָבּן געווען זיין, האָט ער, גלייכצייטיק, געהאַט שכל פאַר זיך. ס׳האָט אים זיכער געלוינט, האָט ער צוגעוואָרפן פּרוכנערן, פון צייט צו צייט, אַ חניפהלע. פּרוכנער איז

געוועז אַף צרות, איז נישט קיין אומגליק, אַז אַ חבר, וואָס פאַרדינט, זאָל צאָלן אַמאָל עפּעס. ער וואָרט גאָרנישט, האַמערל, אַז מע זאָל עס אים זאָגן, ער פאַרשטייט עס אַליין — עס קען און עס דאַרף גאָר אַנדערש נישט זיין. בכלל איז האַמערל נישט קיין מדקדק אין סענטן. אָבער אַז ער מיט פּרוכנערן גלייכן זיך, דאָס זעט דאָך, אפילו, פּרוכנער אַליין, — שמייכלט האַמערל, ווי צו אַ יונגערן ברודער פון זיך, — מע דאַרף נאָר אַרבעטן, פּרוכנער, אַרבעטן אַ סאַך און, דערעיקרשט, זיך נעמען צו גרעסערע זאַכן. אַז ראַמאַנען, איז וואָס? מע האָט נישט געפּרואווט, מיינט מען, כ׳ווייס וואָס! נישטאָ קיין מלאָכים, אומעטום מענטשן. און אַז מירביידע וועלן זיך אַ נעם טאָן אַרבעטן ווי ס׳דאַרף צו זיין, וועט זיך עס אַ רודער טאָן, וועלן מיר זיי ווייזן דאָרטן, די איבעריקע קוועטשערס און קלאַגערס פון דער אַלטער היים, וואָס עס הייסט אַזוינס — ליטעראַטור און קונסט — האַ, וואָס זאָגסטו, פּרוכנער ?

די לעצטע ווערטער פאַרענדיקט האַמערל כמעט מיט תחנונים. עפּעס האָט אים פּרוכנער גענומען באַאומרואיקן, דערעיקרשט, מיט זיין שווייגן. ווען ער האָט גענומען שרייבן, אַרויסגעפאָרן מיט זיין ערשטער סקיצע אין „האַריזאָנטן“, איז האַמערל אומגעגאַן און געלאַכט אין די פויסטן. ווער זאָגט עס, אַז פון דעם צוציק וועט עפּעס אַרויסקומען? אַז דאָס איז רוי און נישט אַרומגעשליפן. ער קאָן דאָך גאָרנישט, פּרוכנער, פונדערהיים אַ גראָבער יונג אַראָפּגעקומען און דאָ, אין פאַרלויף פון דער צייט, גאָרנישט באַוויזן אויסצולערנען, אַ חוץ דאָרטן אַ ביסל גאַסן-שפּראַך גליאַמזשענען — ווי קומט ער צו אים? — האַמערל האָט געהאַט דאָס פולע רעכט צו פאַרבלייבן רואיק און שטאַלץ אַף זיין פּאָזיציע. ער, וואָס האָט אַ מאַסע געלייענט, דאַרף ער זיך נישט קימערן וועגן איינעם דאָרט, וואָס קען קוים דער קאַץ אַן עק פאַרבינדן. — אַצינד איז עפּעס געוואָרן אַנדערש. פּרוכנער רעדט נישט, ער שרייבט. מע דרוקט עס אָפּ, און אַנדערע ריידן דערפון. מע שטרייכט עס אונטער, מע פּרובירט עס, אפילו, פאַרגלייכן מיט זיינס, האַמערלס, הייסט עס, און מע לאָזט שוין פאַלן אַף זיין חשבון דאָס וואָרט — שונד?! —

האַמערל האָט זיך גענומען דערנענטערן צו פּרוכנערן און אים פאַרוועבן מיט אַ נעץ פון דינינקע פעדימלעך, קלייניקע טובהלעך, וואָס דאַרפן עס האַלטן אים, פּרוכנערן, אין אַ געווויסן גראַד, געצווימט צו אים מיט עפּעס... דאָס זענען אָבער אַלץ קלייניקייטן און, ווען מע איז נישט חושד, אַז דאָס ווערן זיי געטאָן צוליב עפּעס, איז דאָך נישט מער, ווי־

נאטירלעך, אז זיי ווערן אדורכגעלאָזן דורכן האנט. באַזונדערס נאָך פון פּרוכנערן האָט מען עס א סאַך געקענט פאַרלאַנגען! יענער איז נאָך גע־וועזן יונג, פון הארטן שטיין א שטאַמיקער, וואָס רוקט זיך זעער־פּאַמע־לעך פאָרויס, אי דאָס — מיט דער גאַנצער אייגענער שווערקייט. אָרע־מער האמערל! ער האָט אַפילו נישט פאַרשטאַנען צו נעמען אין באַ־טראַכט פּרוכנערס ארומוואַנדערן איבער די אַרגענטינער פּאַמפּעס, זיין פאַרנעמען דעם ברייטן שטייגער לעבן פון די איינוואוינער זייערע, — האָט ער דאָך, א היבשע צייט, געטווישט גרעניצן פון שטעט, שטעטלעך, דערפ־לעך און פעלדער, מיינס, דיינס — קליינינקייטן ! — ניין. פּרוכנער איז אָבער רעטזעלהאַפט. אז דער יונג וועט זיך אַנטוויקלען, ער וועט נעמען וואַקסן, וועט ער אים, האמערלען, זיכער פאַרשפּאַרן, אויב נישט אַנדע־רע אויבעט, אויב נישט אַלעמען ! — שטאַרק וועט זיין זיין שטים, ווי באַ די ווילדע חיות פון דער פּאַמפּע; ברייט זיינע לאַנדשאַפטן; טיף און רעט־זעלהאַפט זיין בליק ! — האמערל, מאָגסט זיך באַצייטנס נעמען ריכטן!—

איצט, אַפן אָוונט, זענען ביידע חברים געגאַנגען צוזאַמען איבער א ברייטער גאַס, וואָס האָט הילכיק געררוישט פון טראַמוויִיען און אויטאָס, נישט געלאָזן אויסריידן א וואָרט, און דער עטוואָס־עלטערער חבר, האמערל, האָט געבליקט, מיט לייכטן הארץ־קלעם, אַפן עטוואָס־יונגערן פון זיך, אַף פּרוכנערן, אים געקוקט אין מויל אריין, געוואַרט צו הערן פון אים עפּעס א וואָרט, וואָס זאָל אים, דעם צעשראָקענעם האמערלען, באַרואיקן. פון פּרוכנערן אָבער וועסטו גאָרנישט הערן. ער גייט און שווייגט. האמערל ווייסט, אז יענער טראַכט עפּעס; ער ווייסט אויך — וואָס. נאָך אַלע־מען, איז פּרוכנער, פּראָסט־פּשוט, א פּאַסקודניאַק, און ער, האמערל, פאַרשטייט נישט, וואָס ער האָט זיך דאָ אריינגעלאָזן מיט אים אין אַזעל־בע ווייטע מחזוקות: — א יונג א סמאַרק! — און ער האָט עס געמאַכט פון אים א גאַנצן וועזן, גייט מיט אים, טענהט איין און זוכט רק באַ אים אָנערקענונג! — וואָס איז ער שוין אזוי געפאַלן באַ זיך? — דאָס, זעט איר, איז גראָדע יאָ אמת, אז ער, האמערל, האָט א לאַנגן צונג, קען נישט האַלטן קיין סוד. ווען עמען, א שטייגער, גייט עס אָן זיין פּריוואַט לעבן, וואָס ער טוט דאָרטן, באַ זיך אינדערהיים? ניין. דאַרף עס אים דער רוח אַנטראָגן, עפּעס אין א מאָמענט פון אידיאָטישער שוואַכקייט און צונג־אויפגעבונדנקייט, צו נעמען און אויספּלוידערן — זע נאָר, פאַר ווען — פאַר דעם ביטערן גאָרנישטל, אז ער האָט זיך געסניוכעט דאָרטן, אינעם האָטעל, וואו ער וואוינט, מיטן דינסטמיידל, א יונג שיקסל, זעער א

שיינס... ער אַליין האָט זיך גאָרנישט געריכט דערויף. ווען ער האָט זיך אַריינגעקליבן, פּלעגט ער, אַלע אינדערפרי, אויפשטיין, אַוועק צו דער אַרבעט און, אַהיימקומענדיק באַטאָג, טרעפן דאָס צימער אויפגערוימט. געטאָן האָט עס די דינסט. ווער זשע איז זי? דאַרף מען דאָך די זאַך דערגיין! איינמאָל האָט ער איר געטראָפן בײַ זיך אין צימער אויפראַמען. יונג, שיין — זאָלסט איר זעען! אַ פּאָר פּיס, הענט, ציצן, ברודער — אַ מחיה! — עס נעמט אים שלאָגן דאָס האַרץ. זי האָט אים דערמאָנט אין עפּעס... פּרואווט ער פאַרפירן מיט איר אַ רייד, פאַרזיכטיק, פון דעם, יענעם — עס גייט. זי שמייכלט און קוקט צו אים ליבלעך, אַ פאַרגעניגן. ער האָט איר פאַרשפּראָכן צו ברענגען, אויף צו מאָרגנס, אַ פּאָר זיידענע זאָקן, שאָקאָלאַד... האָט ער זיך גאָר אַליין נישט געריכט דערויף, אַז ס'וועט צוגיין אַזוי גלאַט. אין לעבן געשעעט עפּעס אַלץ אַזוי פּשוט, אייננפאַך. זי האָט אים בלויז געבעטן, ער זאָל, אויף אַ ווײַלע, צושליסן די טיר, און... ער זאָל עס מאַכן גיכער — די באַלעבאָסטע קאָן איר, יעדע ווײַלע, אַ רוף טאָן... אַלע גלידער האָבן אים גענומען צאַפּלען. אַ ווייטיק אַ לאַנגפאַרטעמפּטער, אַ פאַרשטיינערטער, אַ שפּיצעכיקער, וואָס האָט זיך, אַ, שוין מיט יאָרן צוריק, אַזוי ברוטאַל און פאַראייננמאָל ווי אַליין זיך אַריינגעשליידערט אין זיין אָרעם האַרץ אַריין, עס צעשפּאַלטן אויף דער העלפט, געלאָזן אינדערמיט אַן אָפּגרונט און נישט אויפגעהערט אים צו דריקן און שטיקן, — זאָל עס איצט האָבן געשלאָגן דאָס גליקלעכע וואונדער? — עס פאַרשווינדט אַלץ, עס לאָזן נאָך די פּלאָגן... אַ זיסקייט אַ נישט-אויסדריקלעכע, אַ כוואַליעדיקע שווימט אויף אין אים און שלעפּט אים ערגעץ אַוועק . . .

— זיסע, טייערע... מאַריע... כוואַנע... — ציט עס אים צו איר און ער פאַלט איבערן בעטל.

ער האָט דערוואַכט פונעם קוש, וואָס זי האָט אים געגעבן און געגלעט זיינע האָר. אָבער זי מוז שוין איילן, ווייל די באַלעבאָסטע רופט איר. — און ער איז אַליין געבליבן ליגן, אַ צעחושטער, אויפגעבראָסטעטער, אַ לענגערע צייט — —

אַזעלכע אינטימע זאַכן דערציילט מען פאַר קיינעם נישט, אפילו נישט פאַר קיין שוועסטער, פאַר אַ אייגענער מאַמען אויך נישט. בפרט נאָך, אַז כוואַנע איז געוואָרן אינגאַנצן זיינע; זי האָט אים געשוואוירן, אַז פון זינט זי איז מיט אים, האָט זי נישט צו טאָן מיט קיינעם. בפרט נאָך, אָז זי, כוואַנע, איז אים געוואָרן אַזוי נאָענט, אַז זי האָט צוגערלאַנגט צו די

טיפסטע ווייטיקן פון זיין צעריסן האַרץ און זי פּאָרט זיך, עפּעס אַף אַ אומפאַרשטענדלעכן אופן, מיט אַלץ, וואָס ער האָט אַמאָל דורכגעמאַכט אינדערהיים און וואָס האָט אים אַזוי משונהדיק צעהאַרגעט,—פּרוּאווט זי איצט, אָט דאָס אָרעמע און פּשוטע אַרגענטינער מיידל, אָנצופילן אים מיט זיסער פרייד און אים אויסהיילן פון אַלע שווערע ווייטיקן! — וואָס זשע האָט ער געטאָן, דער אידיאָט, וואָס ער איז געגאַן און דאָס אַלץ אויסדערציילט פאַר פרוכנערן? — יענץ, דאָס עיקרדיקע פון זיין לעבן, וואָס האָט אים, אייגנטלעך, פונדערהיים פאַרטריבן אינעם ווייטן עלנ־טן אַרגענטינע, אָט דאָס אַלץ האָט ער יאָ באַוויזן צו פאַרדריקן אין זיך, במשך פון יאָרן אַפילו. בלויז אַמאָל, אין אַ דערציילונג, דערלויבט ער זיך צו געבן עפּעס אַ מין אָנדייטונג, אַן אָפּשיין דערפון, — דערשרעקט ער זיך באַלד אַליין פאַרן פּלוצים־אָנגערירטן, וואָס נעמט אים באַרוישן און ציען, ווי אין אַ שוואַרץ־צעשטורעמטן כאַאָס אַריין; האַקט ער אָפּ אינדערמיט און נעמט וואַרטן, מיט מודאָ, ביז אַלץ אין אים וועט זיך איינ־שטילן.—אַצינד אָבער, גלייך נאָכדעם, ווי ער האָט אַלץ אויפגעדעקט פאַר פרוכנערן, האָט ער גלייך שוין אַפן אָרט דערשפּירט, ווי ער וואָלט עפּעס פאַראיינמאָל אויסגעליידיקט געוואָרן פון אַלץ, אַפילו פון יענעם, דעם עיקר־סוד פון זיין שווערער פאַרגאַנגענהייט! — ער האָט אַפן אָרט דערפילט אַ פּוסטע פרעמדקייט צו כואַנען אַפילו, וואָס איז אים שוין, כמעט ווי נישט אָנגעגאַנגען. ער איז זיך בלויז פאָרגעקומען, ווי עפּעס אַ פאַרשטויסענער, אַ פרעמדער, אַ פאַרגעסענער, וואָס האָט אַליין נישט געוואוסט, ווי צו שאַצן די פרייד, וואָס דאָס לעבן אַליין האָט אים אונ־טערגעטראָגן, — איז ער געבליבן אינדרויסן, מן הצד, — אַקוראַט ווי אַמאָל איז שוין פאָרגעקומען מיט אים דאָס זעלביקע, — און ער קען זיך שוין, פּונקט ווי דעמאָלט, מאַכן פאַר זיך חשבונות און אויספירונגען, וואָס גייען שוין, בעצם, איצט קיינעם פון די לעבעדיקע נישט אָן.

יאָ. אָבער זיי שטייען שוין איצט ביידע פאַרן האָטעל, וואו ער וואוינט, און פרוכנער שווייגט נאָך אַלץ און שמייכלט. נו, איז וואָס? וואָס איז דען, באמת, פרוכנער? נאָך אַלעמען, אַ חבר, גלייך ווי אַלע. פון איין זייט, אַ שרייבער מיט פיל צוזאָג, אַ רויער אַפילו, אַפן מאָמענט. אָבער די צייט וועט אים נאָך היפּשלעך איבערקאָכן. אָט האָט ער אַנו־מלטן דערציילט, איז טאַקע געווען, מיט אַן אמת, טראַגיש אויסצוהערן, ווי ער האָט זיך עם אומגעדרייט, אַ גאַנץ קיילעכדיקע נאַכט, אונטערן רעגן און געקלערט, בעת־מעשה, פון די חברים זיינע: . . . שקראַפּיל זיצט

אוואדע איצט איבערגעבויגן איבער זיין טישל און ציט דעם קליי פון הארץ, איבער עפעס א מאקאגע פון זיין שטעטל; — אבער, ער האט דאך, מסתמא, דערפון פארגעניגן, וויבאלד ער טוט עס; ווייל קיינער צווינגט אים דאך נישט דערצו. פון אים, פון האמערלען אליין, האט ער געטראכט, אז ער וואלגערט זיך איצט, געוויס, אין כוואגעם גליאיקע ארעמס און שעפט פארגעניגנס פולע הויפנס... אבער זיי, האמערל, שקראפיל און אלע אנדערע, זיי קלערן געוויס נישט איצטער פון אים, פון זיין הינטישער עלנטקייט און פארלאזנקייט אצינד, איגמיטן דער אומדערבארעמדיקער רעגנדיקער נאכט פון דער גרויסער אויסגעלאשענער שטאט, ווען אפילו די פלאסע־באנק, צו אלע אבציק שווארציארן, איז אויך פון אים אוועק־געקומען!.. אבער, ניין. אט גייט עמיצער און פון פינצטערניש, מיט א פאראסאל איבערן קאפ. (פארט א שטיקל דאך!) מע נעמט זיך דערנענ־טערן. ס'איז אזא עלנטע צויג, ווי ער. זי פארהאלט זיך א ווייל, צי־טערט אויף און לייגט אים פאר, ער זאל איר באגלייטן ביז צו א האָ־טעל. זי האט מורא צו גיין אליין אינדערפינצטער... נו, איז, ווי מיינט זי? וואלט ער געהאט בא זיך די פאר פעזעס פאר דער נאכט אין האטעל, וואלט ער איצט דא געשטאנען, וואס זשע, און געווארט אף איר? האט ער דאך באדארפט פריער וויסן, אז זי וועט אנקומען פון ערגעץ און אקוראט, צו דער צייט פונקט! — אבער אף איר איז אים, פונדעסטוועגן, א רחמ־נות. ער איז דאך נישט קיין קינד שוין, פארשטייט דאך, אז נישט פון נחת - וועגן דרייט זיך אום א פרוי אליין, אינמיטן נאכט, אונטער א גאס ־ רעגן. איז, אויב זי וויל, וועט ער איר דינען, מיט וואס ער קאן. למשל, מע וועט אריינגיין אין א נאכט-קאפע, און זי וועט אויסטרינקען, אף זיין חשבון, א גלאז הייסע מילך, צי עפעס אנדערש. אף דעם די פאר סענט פארמאגט ער נאך. ער בעט איר טאקע, אז זי זאל אים נישט אפ־זאגן אין דעם. ס'וואלט געווען פאר אים א גרויסע באליידיקונג, דער גרעסטער שפיי אין פנים. זי דארף דאך אליין פארשטיין, אז זיין מצב איז אויך נישט קיין פויגלדיקער. ער איז אזא ארויסגעשטויסענער, אקוראט ווי זי. טא ווער, אז נישטביידע זאלן זיך מיטפילן איינאנדער, ווי שוועס־טער און ברודער?

און, אין א ווײלע ארום, ווען זיי זענען שוין געזעסן אינעם קאפע, האט זי ארונטערגענומען דעם הוט פונעם קאפ. האט ער געזען, אז זי איז נאך זייער יונג און שיין אפילו, לויט איר פראפעסיע. נישט מער, א פינצטערקייט האט זיך צו איר פנים צוגעקלעפט און קארבט עס אן

רחמנות. איז ער, איבעראַניים, צעוואַרעמט געוואָרן פֿאַר איר אינגאַנ־צן. זיי זענען אַליין איצט אינעם קאָפּ. דער מאָסאַ האָט צוגעדרימלט הינטערן מאַסטראַדאָר. זי האָט געטרונקען די זודיקע מילך מיט קליינע פּאַרזיכטיקע זופּן. ער האָט אַלץ געהאַלטן אין איין ריידן. זי וועט אים דערלויבן צו זיין איינמאָל אָפּנהאַרציק, אפשר דאָס ערשטע מאָל, זינט ער געפינט זיך דאָ, אין אַרגענטינע. און איז׳ן איז ער שוין דאָ היבשע עט־לעכע יאָר, הע? אָנגעקומען אהער, כמעט אַ קינד, האָט ער אומעטום אָנגעטראָפן פאַלשקייט און באַטרוג, קיין חברים, קיין פריינט. צו איר אָבער, אַצינד, שפּירט ער עפּעס אומבאַגרעניצטן צוטרוי. זאָל זי האָבן דאָס זעלביקע צו אים אויכעט. זי וועט דאָך נאָכגעבן, אַז זי איז אַן אָפּגענאַר־טע, אַ פאַרפּירטע. זי וועט אויך פּרובירן דערלאָזן דעם געדאַנק וועגן דעם, וואָס האָט איר גענאַרט — קען ער, גראָדע איצט, נישט־קימערנדיק זיך אַפילו וועגן איר, ליגן ערגעץ, אונטער אַ וואַרעמער קאָלדרע און — וואָס ס׳איז אַמשווידערלעכסטן — מיט אירער אַ שוועסטער אַפילו, וואָס ווערט איצט אַזוי גענאַרט, פאַרפירט, ווי זי אַליין! יאָ. אַזוי איז דאָס לעבן, חברטע, וואָס קען מען מאַכן! — אָבער, אַז זי וועט זיך געבן די מי, וועט זי גלייך איינזעען, אַז מיט אים איז אַקוראַט דאָס אייגענע. זאָל זי אים זאָגן, אדרבה, זי קוקט אַף אים און זעט אים: ער איז יונג, נישט קראַנק, חלילה, און פאַרמאָגט כוחות גענוג אַף צו לעבן און וויסן פון פרייד און גענוס. זאָל זי אים אָבער קוקן גלייך אין די אויגן אריין, זעען זיין נשמה, זיין הארץ, — וועט זי גלייך זאָגן, אַז ער איז ריין און אָרנטלעך, ער פאַר־דינט צו לעבן, ווי אַ מענטש, און אָטעמען מיט אַלעמען גלייך. הייסט עס, אַז דאָס לעבן גופא האָט אים מיט גאָרנישט בארויבט, אים אַלץ גע־געבן אַף צו נעמען און האָבן. טאָ, זאָל זי אים זאָגן, אדרבה: — וואָס טוט ער דאָ איצט, אינמיטן דער רעגנדיקער נאַכט, אין עלנטן דרויסן? וואו איז זיין בעט, זיין חברטע, זיין דאַך איבערן קאָפּ? ווער האָט עס אים בארויבט פון דעם אַלעמען, און מיט וואָס פאַר אַ רעכט?

דער יונג האָט אַלץ גערעדט און שוין נישט געזען איר אינגאַנצן פאַר זיך. האָט זיך געדוכט, אַז דאָס פאַרלעגט ער איצטער טענות צו דער אומבאַקאַנטער כלה זיינער, וואָס מוז זיך דאָך ערגעץ געפינען אין לעבן! — זי האָט, דערווייל, געענדיקט דאָס טרינקען, איז זי אויפגעשטאַ־נען פון אָרט, אָנגעטאָן דעם הוט און אים פירגעשלאָגן איר צו באַגלייטן ביז איר היים, נישט ווייט פונדאַנען. ער ווייסט אַליין נישט, פאַרוואָס ער איז איר נאָכגעגאַן ביז צו דער טיר פון איר וואוינונג. ער האָט שוין

אַצינד גאָרנישט נערעדט, געהאַלטן זיך אין איין לעשן, אָפּקילן, צוריק פאַרשטייןט ווערן. באַ דער טיר זענען זיי געבליבן שטיין, ביידע אונטער איין פּאַראַסאָל, און געציטערט. מע האָט געקאָנט הערן דייטלעך איבער־דרייען אַ שליסל אינעם שלאָס, ווי אַ טיר עפנט זיך. ווידראַמאַל שטיל. האָט אַ טיפער זיפץ אַריינגעאָטעמט אין דער נאַסער נאַכט־פינצטערקייט. דערנאָך האָט אַ שאָטן זיך אָפּגעטיילט פון דאָרטן און לאָזט זיך גיין אונ־טערן פריש־באַנייטן ווארעמען נאָס פון די פינצטערע הויכן. אַרום איז וויסט און פינצטער — — —

ווען פּרוכנער האָט געענדיקט צו דערציילן אָט דעם עפּיזאָד, האָט די שטים באַ אים געציטערט. איצט שטייט ער און שמייכלט. איז, וואָס קען מען מאַכן! ער אַליין, האַמערל, איז סיי ווי אויסגעשפּילט, — טאָ, זאָל זשע די יוגנט וויסן פון אַ לעבן!

זיי זענען שוין געווען אינעווייניק. פּרוכנער האָט, מיט אַ לייכט־אויסגעגעבענער נערוויאַישקייט, אַרומגעשפּאַצירט איבערן לוסטריר טן דיל פונעם צימער. האַמערל איז אַוועק צו כּוֹאַנען איר צעווייסן געבן דער־פון, וואָס איר שטייט פאַר די נאַכט. ער איז אָפּילו נישט איבערגעראַשט געוואָרן דערפון, ווי שנעל זי האָט איינגעווייליקט. זי האָט בלויז געוואָלט וויסן, צי איז דער נייער אַזוי שיין, ווי ער...

— פיל שענער, כּוֹאַנע... אַ שטאַרקער יונג און אַ הונגעריקער! — האָט ער איר געגלעט די באַקן און געלאַכט — ווערסט נישט חרטה האָ־בן — אַ גוטע נאַכט!

שוין. געשטאָרבן כּוֹאַנע... אַקוראַט, ווי אַמאָל... מאַריע... אָט אַזאַ מענטש איז ער שוין. האָט מיטגעפּיל מיט די הונגעריקע און ליידנדיקע. — אָבער, ס'איז דאָך בלויז ביטערער חוזק איבער זיך אַליין, נישט מער! יענע, דאָרטן אינדערהיים, האָט מען באַ אים צוגענומען; די איצטיקע גיט ער אַליין אַוועק — אָבער, דאָס איז דאָך אַלץ דערפאַר, ווייל ער ווייסט נישט, וויאַרום אויפצוקניפּן זייערע שלייערן און זיי דערבליקן אין זייער נאַקעטער שיין. נישט ער נעמט זיי, נישט זיי גיבן זיך אים. פאַרקערט, אים האָט מאַריע, אַ פאַרשלייערטע, אַ פאַרהוילענע, גענומען און אַליין אַוועק מיט זיינס אַ שטיק האַרץ אַ אויסגעריסנס. ער נעמט שוין שפּירן איבעראַניים דעם אַלטן ווייטיק אומבראַדזשן איבער אים. — ניין. ער איז נאָך נישט קיין פאַרלוירענער. ער וועט זיך ראַנגלען, ער וועט קעמ־פן, ער וועט ווערן גענעזן — עס מוז אַזוי זיין! —

ער איז אריין, אף א ווײלע, אין צימער, עפּעס נעמען און גלייך אוועקגיין. דאָס צימער איז געווען ליידיק. פּרוכנער איז אוועק. בלויז זיין שמייכל איז געבליבן הענגען אין דער לופט און געשלאָגן אף אים מיט בלענדעניש... אין אים האָט זיך גענומען מישן. ער האָט קוים פאַר־לאָשן די לוז, זיך־ארויפגעוואָרפן אפן געלעגער. שפּעט באַנאַכט האָט ער אירע טריט דערהערט, אַלץ נעענטער. שטום, פאַרביסן מיט די לעצטע כוחות, האָט ער זיך געווערט. זי האָט אים אריינגענומען אין אירע הייסע אָרעמס. זי האָט אים באַהערשט —

מיטן טאָג האָט זי דערזען איר פעלער. זי איז, מיט עקל, אויפגע־שפּרונגען, אים דערלאַנגט א שפּיי אין פּנים און אוועק. ביסלעכווייז האָט ער גענומען קומען צו זיך. ער האָט אויפגעשווידערט; באַלד צוזאַמענגע־בראָכן, גענומען וויינען; באַלד זיך ווידער באַהערשט. — ניין. ער וויל נישט! ער מוז, דעם זעלביקן פרימאָרגן, אריבער אין א אנדער דירה, וויי־טער מיט א סאַך גאַסן. עס הייסט נישט, באַין אופן, קיין רעזיגנאַציע. ער אַנטלויפט נישט. ער וויל בלויז בלייבן מיט זיך אליין. ער מיינט אַצינד זיך נעמען ערנסט אין די הענט אריין. ער פאַרלאַנגט פון איטלעכן בלויז איין קליינינקייט — מע זאָל אים לאָזן צורו!

אַף זיין נייער וואוינונג האָט זיך האַמערל, די ערשטע צייט, גע־פילט גאַנץ רואיק. ער האָט זיך נישט געזען מיט קיינעם, נישט מיט פּרוכנערן, מיט אַנדערע אויך נישט, אַ חוץ אַמאָל מיט שקראַפּילן, וואָס פלעגט אַרויפקומען צו אים אַראָפּצורייִדן זיך פונעם האַרצן. שקראַפּיל אַליין איז געווען אַף צרות. אַ מענטש שוין אין די דרייסיקער, איז ער אַראָפּגעקומען אַהערצו ערשט דאָ נישט לאַנג, געווען נאָך שרעקלעך־נאַ־איוו און גרין. ער האָט אַלץ געגלויבט, אַז זיין וועג אין דער ליטעראַטור איז דער בעסטער, ווייל קיין אַנדערער איז דערווייל נישטאָ און קען אויך אַזוי גיך נישט קומען. שקראַפּיל איז געווען — אַזוי האָט ער אַליין גע־מיינט — אַ מענטש מיט קלאָרקייט, מיט פּרינציפּן און איז צוגעגאַנ־גען צו דער זאַך פון היגער ליטעראַטור מיט אַ סיסטעם, מיט אַ סדר. ער האָט דורכאויס געשריבן פון דער אַלטער היים. ער האָט זיך אָבער נישט באַגניגנט דערמיט, וואָס ע ר האָט געשריבן. ער האָט געוואָלט האָ־בן, אַז אַלע זאָלן אַזוי טאָן, ס'הייסט — אים נאָכטאָן. אַ שאָד נאָר, וואָס ער האָט, מיט אַ צענדליך יאָרן, פאַרשפּעטיקט מיטן קומען אַהער, קיין אַר־גענטינע, — וואָלט ער דאַן געווען איינער פון די ערשטע און ער וואָלט געווען געגעבן דעם טאָן. ער פאַרזיכערט עס איצט מיט דער גאַנצער אַנט־שלאָסנקייט. אַזוויווי אָבער ער האָט שוין פאַרשפּעטיקט, קומט אים אויס אַליין צו לייִדן און, נישט נאָר פאַר זיך, וואָס מע דרוקט אים נישט גערן און מע נעמט נישט אויף זיינע מיינונגען — נאָר אויך פאַר דער גאַנ־צער ליטעראַטור דאָ, וואָס דראַפּעט זיך אַף די גלייכע ווענט, און ער זעט נישט פאַר איר קיין פּערספּעקטיוון. אמת, ער האָט שוין דאָ געטראָפן אַ שיין־צעצווייגטע פּעריפעריע; ס'זענען דערשינען פיל ביכער אין פּראָ־זע און אין פּאָעזיע, און עס האַלט אין איין צוקומען נאָך. ער זעט באַ איט־לעכן פרייד און באַגייסטערונג, מוט צו טעטיקייט און דאָס פונאַנדערוויק־לען פון ברייטע פּלענער פאַר אַרבעטן גאָר גרויסע, גראַנדיעזע. ער פּרו־בירט אָבער אויך אַריינצובליקן אין די ביכער גופא, לייענען פאַר זיך, פּאַרטייטשן, און ער מוז אַנטוישט ווערן. אין דער גרעסטער צאָל זייערע,

פון די ביכער, (א חוץ א פּאָר אויסנאַמען) איז מען ווייטער פון דער רויער קאָפּיע פונעם לאָקאַלן שטייגער לעבן נישט געגאַנגען. ס'איז רעכט צו זאָגן, אַז מיטן אָנשרייבן נאָך א הונדערט, צי צוויי אַזעלכע דערציי־לונגען גיט מען גאָרנישט צו, א חוץ דעם, וואָס מע פאַרשטאָפּט זיך און אַנדערע דעם געשמאַק פאַר ראַפינירטקייט און געלייטערטקייט אין דער פאָרם און אין אינהאַלט. ער מיינט, אַז די הויפּט-צרה דערפון איז, ווי־דעראַמאָל, דאָס דאַזיקע, וואָס מע האָט זיך א וואָרף־געטאָן, מיטן גאַנצן יוגנטלעכן אימפּעט, אַפן לאָקאַלן שטייגער, מע וויל אים נעמען אַף כוח, און יענער לאָזט זיך גראָדע נישט. ער, שקראַפּיל, באַשולדיקט נישט די שרייבער גופא. זיי זענען נאָך יונג און טוען דאָס, וואָס ח' לעווין, רעדאַק־טאָר פון „האָריזאָנטן", און אַנדערע פאַרלאַנגען פון זיי. צווישן די יונ־גע זענען אפילו פאַראַנען אייניקע מיט טאַלאַנט, מיט חוש פאַר בילד און פאָרם, מיט חוש אַפילו פאַר אינטואיציע. מע זעט עס אָפּט אין זייערע זאַכן, ווי דער אינטואיטיווער חוש לאָזט זיי נישט פאַרשונדעווען געוויי־סע סיטואַציעס, וועלכע וואָלטן אפשר, אַזוי אַרום, אַרויסגעקומען פיל אינ־טערעסאַנטער פאַרן ערב־רבֿ, אָנגעצויגענער און רעגנדיקער. ניין. זיי, די יונגע, טוען עס גראָדע נישט. זיי מיידן אוים דעם גלאַטן וועג פון שונד און, אויפנעמענדיק אין זיך, אין שטילע מינוטן, די געלייטערטע שטים פון זייער אינטואיציע, גייען זיי זי נאָך; און עס באַקומט זיך די סיטואַ־ציע — נישט אַזוי סענסאַציאָנעל און שפּאַנענדיק, ווי דאָס ערב־רב, א שטייגער, וואָלט עס פאַרלאַנגט; דערפאַר אָבער איז די סיטואַציע א קלאָרע, א פּלאַסטישע, א רואיקע, וואָס ציפּט נישט קיינעם בא די נערוון און איבערצייגט אָבער דאָך מיט איר אויסדריקלעכקייט און רואיקער פאַרהאַלטונג. אַזוי, אין ערך, שרייבט פּרוכנער; אָבער, באַין אופן נישט— האַמערל און אַנדערע, וואָס מאַכן עס נאָך ערגער פאַר אים. דער אונטער־שייד פון די אַנדערע, ווי דער וואָסערדיקער קאַמביטש, א שטייגער, און פון האַמערלען איז דער דאַזיקער: קאַמביטש אַליין האָט נישט באַוויזן, פאַר דער גאַנצער צייט, וואָס ער האַלט אין איין פאַרעפנטלעכן איין דער־ציילונג נאָך דער אַנדערער, אונז איבערצוצייגן אין איינער פון זיי, אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט איינעם, וואָס באַזיצט פּערזענלעכע שטריכן, עפּעס אייגנס. ניין. ער מאַכט דעם איינדרוק פון איינעם, וואָס האָט זיך אויס־געלערנט די מלאָכה פון איבערנעמען בא יענעם; און ער נעמט איבער זאַכן אַף אַזויפיל געלונגען, אַף וויפל זיי, די זאַכן גופא, זענען צוגענגלעך פאַר זיין פלאַכן שכל און ער באַנעמט זיי. קיין אייגנס, פּערזענלעכעס,

וואָס דאָס מיינט, אין אַנדערע ווערטער — אינטואיטיווע טיפקייט, דאָס גיט ער נישט צו. ניין. ער בלייבט אימער געטריי דעם אָריגינאַל... — וואָלט ער געוואוסט דערפון, געוועזן אַ מבין אַף זיך, וואָלט דאָך דאָס אַליין עדות־געזאָגט אַף עפּעס, וואָלט געקאָנט זיין אַ האָפענונג. ערשט בײַ אַנדערע געביטן, ערנסטערע, ציגט זיך אַרויס די גאַנצע אינגלשע און פרוכטלאָזע אומבאַהאָלפנקייט זיינע. ער אַליין, נישט חושד־זייענדיק קיינעם און זיך אין גאָרנישט, נעמט זיך גראָדע פאַר אַלצדינג. אָבער זיין פלאַכער באַנעם לאָזט שוין גראָדע יאָ אויס, בײַ די ערנסטערע ענינים, דאָס אַרויסגעטיפּטע און צו דער ליכטיקער שיין דאָס אַרויסגעבראַכטע — מצד אַנדערע, די באמת-באַגאַבטע און אינטואיטיווע האָלץ־העקער און בויער פון וועלטן און געשטאַלטן — מעגן זיי קומען אַפילו פון צווישן זיין אייגענער פאַרשיידנפאַרביקער און זעער־רייכער אין טיפן גאַלעריע...—אַזוי, אַז דאָס, וואָס ער, קאַמבּיטש, דערלאַנגט אונז, קען, אַפן בעסטן אופן, בײַ אונז אַרויסרופן דאָס געפיל פון תמיה צו אַ מענטשן אַ אויסערגעוויינלעך־אַרבעטזאַמען, וואָס שוויצט אַפּ טעג מיט נעכט — אַף צו זעען אַרויסצופרעסן פון איטלעכער פּאָלבלוטיק־פּולסירנדיקער זאַך דאָס לעבן מיטן זאַפט און עס אונז דערלאַנגען אין דער שטייף-געפּרעסטער פאָרם פון איינגעדאַרטע „געדענק־מיך׳לעך“ פון אַ מיידלשן ראָזעווען אַלבום...

— מיט האַמערלען האַלט עס אַ ביסל בעסער. ניין. ער מאַכט קיינעם נישט נאָך. ער נעמט נישט אַפילו בײַ קיינעם, אַפילו נישט בײַם לעבן, וועלכעס ער פּרובירט קאָפּירן, און עס באַקומט זיך פאָרט נישט אַזוי, ווי עס וואָלט באַדאַרפט זיין אין דער ווירקלעכקייט. עס פעלט אַף דעם האַמערלען דער פּרימיטיווער חוש אַפילו פאַר זיין אייגענער אינטואיציע, וואָס זאָל אים לערנען און וויזן. ער פאַלט דאַריבער אינגאַנצן אַרונטער אונטער דער לאָקנדיקער לאַסט פון שונד, וואָס שלעפּט אים אַוועק, דער שוואַרץ יאָר ווייסט וואוהין — נישט צו דער געלייטערטער ווירקלעכקייט, ווי עס וואָלט באַדאַרפט זיין, נישט אַפילו צו דער רויער, אָבער דאָך רעאַלער ווירקלעכקייט פון לעבן, וואָס מוז דאָך כאָטש מיט דעם אַליין עטוואָס ווירקן, צי באַאיינפלוסן וועמען. מע זעט בחוש, אַז דאָס ווערט ער אַוועקגעשלעפּט ערגעץ, אין זיינע אייגענע כאַאָטיש-פאַרפּלאָנטערטע טיפענישן; דאָרטן זעט ער אַלץ אַנדערש און אַזוי, עקספּרעסיוו-מעסיק, פּרובירט ער עס צו צייגן אויך פאַר אונז. נו, מיט אַ מענטשן אַזאַ, וואָס האָט דורכאויס און עקשנותדיק צו טאָן מיט זיך, קען מען נאָך, ווי עס איז, מיטגיין. אָט די עקשנות, ווער ווייס, קאָן דאָך אַמאָל צו עפּעס דערפירן...

קאַמביטש ווידער איז פון די דאָזיקע, וואָס קומען אַף דער וועלט — אַלטע לייט. דאָס וועט דאָך מודה-זיין דער אייפערדיקסטער פון זיינע אַנהענגער, ח׳ לעווין אַליין. האָט ער אים דאָך פאַרגליכן צו יענע יונגע קינדער, וואָס, באַ דער גאַנצער נאַאיווער אומבאַהאָלפנקייט זייערע, ווירקן זיי דאָך אַף אייך מיט דער פרישקייט און צאַפלדיקייט פון זייער שווימיק בלוט — אַן און פאַר זיך, שיין און אויסדריקלעך פאַרמולירט. ווען נישט דאָס, וואָס גראַדע בנוגע קאַמביטשן איז עס אַ קליין ביסעלע פאַרדאַכטלעך. ווייל ח׳ לעווין אַליין וועט דאָך נאָכגעבן, אַז אַלץ איז שיין אין זיין צייט. דאָס זעלביקע — מיט די יונגע קינדער, וואָס חנדלען אונז און געפעלן בלויז דאַן, ווען זיי זענען, מיט אַן אמת, יונג. ווען אָבער זיי נעמען ווערן עלטער און עלטער — און דאָס מוזן זיי דאָך טאָן— אָבער זיי פאַרבלייבן נאָך אַלץ באַ דער זעלביקער „פרישקייט, יוגנטלעכקייט און נאַאיווקייט“, — דאַן וועט אונז שוין מוזן ח׳ לעווין אַנטשולדיקן, ווען מיר וועלן זיך דערלויבן נישט צו טיילן מיט אים צוזאַמען די גרויסע אַנטציקונג פאַר דער אייביקער יוגנט, וואָס וויל גאָרנישט עלטער ווערן, — נייערט מירן זיך נעמען גריבלען און זוכן און מסתמא שוין געפינען ערגעץ אַן אָרט, (אַ שטייגער, ווי דאָריאַן גריים פאָרטרעט) אוואו די „יוגנט“, כאָטש קיינמאָל נישט יונג-זייענדיק, עלטערט זיך גראַדע יאָ, באַגלייט-ווערנדיק ווידער פון די אַלע שווערע סימפטאָמען פון אַלטווערנדיקייט און צעפאָרנקייט. —

און פרוכנער? ער האָט שוין יאָ אינטואיציע און פאַרמאָגט אויך חוש פאַר איר; זי וועט אים נישט לאָזן בלאָנדזשן, און קיין ליגן נישט זאָגן, — אַף דאַרויף וועלן אַלע איינגיין, זיינע גרעסטע קעגנער אַפילו. ווייל קיין ליגן גיבט עס איבערהויפט נישט. אָדער — אַ שלעכט-פאָרגעבראַכטע זאַך, וואָס לייגט זיך נישט קיינעם אַפן געדאַנק, — און דאָס מיינט, אייגנטלעך, שונד; אָדער ווידער — אַ גוט-אויפגעבויעטע זאַך, וואָס פאַררופט זיך נישט, קאָנקרעט, אַף קיינס פאָרגעקומענס, וואָס פאַרמאָגט אָבער איר אייגענע ווירקלעכקייט, די קינסטלערישע. — יאָ. איז אַ דאַנק דער דאָזיקער געבענטשטער מתנה, דער אינטואיציע, פאַרבלייבט פרוכנער אַליין שטענדיק דער רואיקער, אין די שווידערלעכסטע סיטואַציעס אַפילו, וואָס ער צייגט פאַר אונז. ער וויל זיין, אַקוראַט ווי די נאַטור, וואָס פאַרבלייבט שטענדיק רואיק, אין אירע גרויזאַמסטע שטורעמס און אויסברוכן, ווי אין די שטילע און לירישע אידיליעס. פרוכנער איז, אין דעם זין, דער געבענטשטער, דער אויסגעהאַלטנסטער יונגער שרייבער פון די אַלע

ארגענטינער לאָקאַל־שטייגערניקעס. נישט מער, וואָס גראַדע דערפֿאַר לויט ערט אַף אים אַן אַנדער געפֿאַר, די פֿון פּאַרטרוקנט-ווערן אינגאַנצן אָדער טיילווייז, אָפּהענגיק דערפֿון, אַף וויפֿל עס וועלן גרייכן זיינע ווידער־שטאַנד־כוחות קעגן דער פֿרעמדלעכקייט פֿאַר אים פֿונעם אָרטיקן שטייגער לעבן, וואָס נעמט אים אַלץ מערער אין זיך אַריינציען.

אַף וויפֿל דאָס זאָל שוין האָבן אַף אים געווירקט, קען מען זען דערפֿון, וואָס אַלע זיינע זאַכן מאַכן דעם איינדרוק, ווי זיי וואָלטן געשריבן געוואָרן איינדערמיט גאַס, (מע דאַרף זיי, דאַריבער, באַצייכענען מיטן נאָמען — היימלאָזע,) און באַין אופֿן נישט — אַז דאָס זיצט דער שרייבער אַליין ערגעץ אין אַ צימער, צווישן פֿיר ווענט, און מאַכט אונז זען אַלץ, וואָס טוט זיך אַרום. איז ווען דער שרייבער האָט נאָך נישט (מילך גערעדט) קיין אייגענע וואוינונג, ער איז (לאָז זיין — דערווייל) אַ היימלאָזער און אַלץ, וואָס ער זעט, (מעג עס פֿאָרקומען בחדרי-חדרים) זעט ע ר עס און פֿאַרפֿיקסירט עס ווידער אין גאַס, — איז דאַריבער זעען מיר נישט קיינמאָל בײַ אים קיין צימערן און קיין ווענט פֿון קיין שטיבער:
— אַלץ ווערט געטאָן פֿאַר אַלעמען אין די אויגן, אין סאַמע מיט גאַס און קען זיך, באַין אופֿן, פֿון דאָרטן נישט אָוועקרייסן...

עס וויל האָבן שקראַפּיל, אַז מיט אינטואיציע אַליין, אין איר פֿיינסטער פֿאָרם אַפֿילו, ווי בײַ פּרוסגנערן, למשל, קען מען זיך נישט אויסקערן. ווייל אינטואיציע, אַקוראַט ווי אַ וואַסער נישט איז אַנדער געפֿיל אין אונז, בלייבט קיינמאָל נישט שטיין אַף אַ אָרט, אין דער נאַקעטער פֿאָרם, אַזוי צו זאָגן, ווי זי איז אַף דער וועלט געקומען. אַלע געפֿילן וואַקסן, זאַפּן איין אין זיך דעם אַרום און, בכדי אים, דעם אַרום, דערנאָך ערשט צו געשטאַלטיקן, ווערן זיי, בתוכם אויך, די אינטואיציע, פֿרייער פֿון אים אַליין געשטאַלטיקט און אויסגעפֿורעמט, לויטן שטייגער אַפֿילו און אויסזעען פֿונעם אַרום. אָט דער אַרום ווערט, אַף אַ צייט, די צורה און לבוש פֿון דער אינטואיציע, וואָס וואַקסט זיך מיט איר צורנויף און וויל זי אינגאַנצן באַהערשן. ווען אָבער די געזונטע אינטואיציע שטעלט אַ ווידערשטאַנד און וואַרפֿט אָפּ פֿון זיך דאָס פּסולת און דאָס פֿאַרגאַנגלעכע פֿון איטלעכן שטייגער און אַרום, בלייבט זי דאַן מיטן געלייטערטן נשאָר, מיטן נייעם פֿון איטלעכן צייט-שטייגער באַזונדער, וואָס מיינט — נייע קלאָרקייט פֿון באַנעמען און דערזעען וועלט און מענטשן. די אינטואיציע ווערט, אַזוי אַרום, רייכער און זאַפֿטיקער, בלייבנדיק ווידער שטענדיק פֿריש און טוליענדיק זיך כסדר צו די קוואַלן פֿון לעבן.

איז טאָקע, מיט אַן אמת, גוט מיט די דאָזיקע שרייבער, וואָס ווייסן, ווי זיך צו באַגיין מיט דער אינטואיציע, צו אָפּשאַצן איר רייפקייט, איר מעגלעכקייטן. זיי העלפן איר צו וואַקסן, ווערן קרעפטיק און אויסדריקלעך. זיי וועלן זי קיינמאָל נישט באַלעסטיקן מיט אַזעלכע פּרעמדיקייטן, וואָס זענען נישט פאַר איר צעקייבאַר, און וועלן זי בעסער לאָזן שפּאַנען מיט איר אייגענעם פאַרזיכטיקן, אָבער רואיקן וועג.

דערפאַר מיינט שקראַפּיל, אַז דער שווערסטער נסיון קומט פאַר דער אינטואיציע דאַן, ווען זי, אַ באַלאַדענע מיט אַ געוויסן שטייגער-לבוש פון אַ געוויסער היים, וואו דער שרייבער איז געבאָרן און זיך, אין אַ געוויסער מאָס, געצייטיקט, — ווען זי קומט אין באַריר מיט אַ נייעם און, במילא, פרעמדן פאַר איר שטייגער לעבן פון דורות. זי מוז זיך צווערשט פאַרבאַהאַלטן אין זיך, אַף נישט צו צעשמאָלצן-ווערן אינעם נייעם איינגאַנצן. זי מוז זיך אפילו באַהערשן, אַף נים מיטגעריסן צו ווערן מיטן נייעם שטייגער, וואָס ציט און לאָקט מיט זיין נייקייט און פרישקייט — אַף איבערצוגעבן זיך און גיין פאַרלוירן. זי טאָר אָבער דאָך נישט פאַרבלייבן אייביק אָפּגעשלאָסן אין זיך. זי, די אינטואיציע, מוז נעמען אָנשטעלן אַלע אירע חושים צום אַרום, אים נעמען צעגלידערן און צעטיילן, טיילווייז אים אויפנעמען און לאָזן זיך-פאַרמישן מיטן עיקרדיקן פון איר מהות; אַזוי אַרום, און מיט דער צייט, אים אויפנעמען אינגאַנצן, אָפּוואַרפן דאָס פּסולת און איבערלאָזן פאַר זיך, ווי אַ לעבעדיקן נערוו, וואָס ווירקט שוין, דעם געלייטערטן נשאר פונעם נייעם, אָבער דאָך — שוין אייגן-געוואָרענעם שטייגער לעבן.

אַזוי, מיינט שקראַפּיל, דאַרף זיין דער וועג פון איטלעכן שרייבער, וואָס ווערט פאַרוואָרפן אין אַ נייער היים. במילא וואָלט אַזוי אויך באַדאַרפן זיין דער וועג פון דער יונגער אידישער ליטעראַטור אין אַרגענטינע. ווען דאָס איז אָבער נישט געשען; ווען ח' לעווין א. א. פון דער אָפּיציעלער קריטיק האָבן זיך נישט אָפּגעגעבן קיין חשבון פון דעם, וואָס זיי פאַרלאַנגען פון די יונגע שרייבער, — וועט עס ברענגען — די בעסערע און רייפערע אפילו, ווי פּרוכנער, למשל, צו פולשטענדיק איינדאַרעניש און, אַפן בעסטן אופן, צו פאַרוואַסערונג און פלאַכקייט, וואָס מיינט, איינגנטלעך, איינס און דאָס זעלביקע. פון די שוואַכערע איז דאָך שוין אָפּגערעדט. זיי האָבן נישט באַוויזן נאָך רעכט אויפצעפּלאָנטערן די קינדערשע פיסלעך זייערע, וואָס האָבן זיך כסדר רק געהאַלטן אין איין פאַרטשעפּען אָן די בענקלעך און טישן פון די נייע וואוינונגען זייערע

און — זיי פאַלן שוין ווידער איבער זיך אַליין, נישט-באַנעמענדיק זאָ-גאָר די סיבה דערפון.

און איצט קומט דאָס סאַמע אינטערעסאַנטסטע. ח׳ לעווין און די איבעריקע, — אייגנטלעך, די אַלע, וואָס האָבן, כמעט אַף אַ דירעקטן שטייגער, מיטגעווירקט צו דער פאַרפלאַכונג פון די יונגע, — זיי קרי־טיקירן איצט די דורכגעפאַלענע פּרוואון זייערע, לאַכן אויס קאַמביטשן איבער דער פאַרדאַכטלעכער „תמיד-יונגקייט" זיינער, רייסן אַראָפּ האַ־מערלען פאַר זיין שונדעווען איבער יעדער מאָס און וואַרגן די איבעריקע פאַר די פאַרשטייענדיקע געפאַרן... איצט, ווען ס׳איז שוין אַזויפיל מי פאַרלאָרן געגאַנגען, קומט מען און מע שטראָפט און מע לערנט יענעם. אַליין אָבער בלייבט מען אומשולדיק. די אייגענע ליניע, די אָפיציעלע, טאָר נישט און קען נישט בלייבן זינדיק. זי איז געווען און אַזוי וועט זי אימער פאַרבלייבן — נישט צום פאַרזינדיקן!—

ווּעמען זשע דאַרף מען באַדויערן? — מיינט שקראַפּיל — דערעיקרשט און איבערהויפּט פּרוכנערן. אָבער ער, שקראַפּיל, גלויבט אין זיין יוגנט. די אָפיציעלע קריטיק וועט, מסתמא, מיט אים אויך גיך פאַרטיק ווערן. ער וועט נאָך פאַרבלייבן געגנוג יונג און שטאַרק אַף אויסצוהאַלטן אַ קלאַפּ און לערנען פון אים.

וואָס איז שייך ווידער אים אַליין, שקראַפּילן, איז זעט ער דאָך, האַ־מערל א. א., אַז ער גייט נישט פאַרלוירן. ער איז, פון לכתחילה אָן, פון זיין אָנקומען אהער, נישט געפעלן געוואָרן קיינעם, געוואָרן אויסגעלאַכט און אַרונטערגעריסן. ער האָט זיך אָבער כסדר צוגעהערט בלויז צו זיך אַליין. ער האָט גענומען מערקן, אַז ערשט דאָ, אין דער ווייטער נייער היים, נעמט זיך באַ אים אויסקלאָרן דאָס פיינע געשטאַלט פון זיין היים־שטעטל מיטן גאַנצן לעבן דאָרטן, וואו ער איז תמיד אומגעגאַן אינצווי־שן און, מערקווירדיק, גאַרנישט געזען פאַר די אויגן... האָט ער זיך גלייך גענומען איבער דעם צו פאַרטראַכטן און, צום אַלעם ערשטן, אויסגעפונען, אַז דאָס קומט מסתמא איבער דער דיסטאַנץ און ווייטקייט פון זיין היים, וואָס ער נעמט איצט זעען אַזוי אויסדריקלעך און קלאָר, ווייל ער בענקט צו שטאַרק אהינצו. אָט די בענקשאַפט פאַרשאַרפט עס די ליבע-געפילן, וואָס גרייכן צו דער פרוי פונדערווייטנס און ווערן, אַ דאַנק דער דיס־טאַנץ, ראַפינירט און אויסגעאיידלט-קינסטלעריש, — ווי אין דער קונסט איז, אַ דאַנק דער פערספעקטיוו, חל דאָס שטרעבן און זיך-ווילן אָנזאַפּן מיטן לעבן, מיט דעם זיך צו באַהעפטן.

נאָך שפּעטער איז פאַר שקראַפּילן די זאַך פיל קלאָרער געוואָרן. ער האָט שוין דייטלעך איינגעזען, אַז דערמיט, מיטן צייגן אים די היים, וויל זיך די אינטואיציע אין אים פאַרפּאַנצערן קעגן די אַלע נייע שטראָמען, וואָס האָבן זיך אַף איר אַ לאָז געטאָן, זי איינגאַנצן צו ־פאַרשלונגען. ער מוז איר, דער־ריבער, קומען צו הילף, ווען ער וויל נאָר נישט אונטערגיין איינגאַנצן און אויפגעלייזט ווערן!

און אַזוי, פּאַרזיכטיק און באַזאָכט, האָט ער געאַרבעט און איז דאָך געוואָקסן. דערעיקרשט — מע זאָל וויסן, וואָס מע וויל. דערנאָך ערשט קען קומען צו רייד ווענן ווען וועלן. און ווילן ווילן מיר דאָך אַלע גראַדע, וואָס מערער — — —

נאָך אַ פּאָר חודשים פון לעבן אָפּגעזונדערט, באַ זיך אַף דער נייער קוואַרטיר, האָט זיך האַמערל איבעראַנייעס פאַרבענקט צו חברים. אמת, ער האָט נישט געבטלט אָט די גאַנצע צייט, פאַרבראַכט מיט שקראַפּילן אין ערנסטע שמועסן. ער האָט זיך אויך גאַנץ אייפעריק אַריינגעוואָרפן אינעם לימוד פון שפּאַניש. דאָס איז שוין גראַדע פאַרגעקומען אונטער דער ווירקונג פון אים טאַקע, פון שקראַפּילן, וואָס האָט אים פאַראויסגעזאָגט אַזאַ שווערע צוקונפט אין דער אידישער ליטעראַטור. ער האָט עס גענו־מען ערנסט. ער האָט אָבער אויך גענומען טראַכטן פון עפּעס אַזאַ נייס, וואָס וועט איבעראַשן, אין איין שיינעם טאָג, אַלעמען, אַפילו אויך שקראַפּילן. פאַר האַמערלען איז קלאָר, אַז אַף דער גויאישער גאַס איז אַ סאַך גרינגער זיך אַרויפצודראַפּן אַפן לייטער, ווי אינעם שמאָלן אידישן געסל, וואו ח׳ לעווין א. א. זיצן צעלייגט און לאָזן נישט קיינעם דעם קאָפּ אויפהויבן. אַנדערש איז באַ זיי, באַ די גויאים — מע לעבט און מע לאָזט אויך אַנדערע לעבן. דערפאַר אָבער, קלערט האַמערל, וועלן זיי עס אַ ביסל איבעגעראַשט ווערן, אָט די אַלע „האָריזאָנטניקעס“, ווען זיי וועלן דער־הערן, וואָס מיט אים האָט פּאַסירט! ממש אומגלויבלעך! — אָבער ער אַליין זעט שוין דאָס בילד פאַר די אויגן און רייבט אַ האַנט אָן אַ האַנט פאַר נחת. אָ, זאָל ער נאָר גרינטלעך דערלערנען די שפּראַך, וועט מען שוין זעען, ווען ווען!

האַמערל איז אַ מענטש פון טאַט, דאָס ווייסן אַלע. ער זיצט איצט, טאָג ווי נאַכט, פאַרלירט נישט קיין איין פרייע מינוט און לערנט. אַלץ פאַרן ציל, פאַר דער גאַר־נאָענטער צוקונפט. ער איז שוין איצט זעער נישט גערן שקראַפּילן אַפילו, און יענער הערט אים שוין אויף צו באַזוכן.

ער בלייבט אליין. ער, און די פרעמדע גויאישע וועלט, וואוהין ער מוז זיך עס אריינרייסן בגוואלד, אפהאקן מיט אלץ און אוועק, אנישט — איז ער פארלוירן! ער ארבעט און טראכט. אבער ער וויל נישט טראכטן. די ארבעט אליין וועט וויזן, ווער וועמען!—

— — די ארבעט... וואס זשע מיינט ער עס, האמערל, טאקע מיט אן אמת, אז ער איז שוין נאענט צום ציל? ווען זשע האט ער עס דארטן, אף דער פרעמדער גאס, ווער ס'זאל אים אויסשטרעקן די ערשטע האנט צו הילף? וואס זשע קלערט ער בא זיך, אז מע קוקט אים אוים דארטן? וואס איז ער — א ערשט-נעכטן געבוירענער? און אזוי וועט ער עס זיצן, דורך טעג און נעכט, אליין און פארלאזן פון אלעמען, און שמידן זיין אייזערנע צוקונפט? — —

פאר דער צייט איז האמערל שטארק אפגעצערט געווארן, א חוץ נערוויאיש, אומרואיק און געבראכן. ער מוז לויפן איצט אפזוכן פרוכ-נערן און פארברענגען מיט אים דעם אוונט. נאך אלעמען, איז ער פארט א וואוילער יונג, פרוכנער, א יונג מיטביינער! — וואו ער איז עס אלץ נישט אויסגעוועזן און איבערגעהאט. ער נעמט דערציילן, ווערסטו גאר גע-וואוירע, אז ער האט הארץ א סאך און מיטגעפיל, וואס קומט בא אים ארוים, ווי פון זיך אליין, גראדע דארטן, וואו עס דארף צו זיין! — אט פארט ער אום, אן אמבולאנט, איבער דער פראווינץ, פאלט אראפ אין א ארעם שטעטעלע, גייט פון טיר צו טיר: — נאקעטע, בארוועסע קינדער-לעך פישטשן און רייסן זיך... ביז עס נעמט אומגיין א קלאנג, אז דער הייליקער עליאס, אין געשטאלט פון א אמבולאנט, גייט אום איבער די שטיבער און טיילט גאנצע הויפנס גאזשעטעס. אלע עסן: דער טאטע, די מאמע, די קינדערלעך, די הינטלעך. אוים פישטשעריי, געשרייען — אלע מיילער זענען פארנומען... — און דער אמבולאנט קומט אין א צווייט שטעטל, שטייט איין בא א אידישער שניידער-פאמיליע. נישטא קיין אר-בעט. דאס ווייב מיט די קינדער גייען אויס. ער ווערט דער איינציקער שפייזער פון דער פאמיליע, ווי אן עלטערער ברודער צו די קינדערלעך.

אבער איינמאל ווערט זיינס א ברודערל קראנק. זיין פעקל האט זיך שוין אויסגענומען. עס גייט אוים דאס קינד. ניטא מיט וואס צו דערהאלטן דאס קינד. עס שטארבט דאס קינד. און קיין הייליק ארט איז דא נישטא. ווייט פון א אידישן ישוב. דערפאר ווייגט דא נישט קיינער אין שטיבל אפן קינד. נישט, ווי בא לייטן. און דאס קינד ליגט אין וויגעלע און ווארט. אין דרויסן שטייט דער קאטשערא פון די מאהילקעס און ווארט. נישט דער-

אמבולאנט, נישט דער טאטע האָבן יענעם נישט צוגעלאָזט צו דער אר־בעט. אליין געשטאנען אין הויפל און געמייסטרעוועט דאָס קעסטעלע פאַרן קינד. אלץ—דורך אידישע הענט! — דאן איז דער טאטע געזעסן אף די קאָלעס און אנגעטריבן. מיטן קעסטעלע אף די קני איז געזעסן דער אמבולאנט אינעווייניק. און געפאָרן איז מען לאנג און ווייט. האָט זיך די קאָטש אָן עפעס פארהאַלטן, דאָס קעסטעלע א טרייסל געטאָן, א טעמפן אָפהילך — האָט זיך דער טאטע האסטיק אומגעקערט און מיט פאריבל געקוקט אפן אמבולאנט:

— זיי געהיט... מיטן קינד... — א שווערער קוק, א אומאויס־גאנגלעכער.

מע איז געקומען, אויפגעגראָבן און אריינגעשטעלט דאָס קעסטעלע. ביידע האָבן גענומען פארשיטן די גרוב (זייערס ביזן סוף אויסגעפירט, נישט צוגעלאָזט דעם ערל) און פארגליכן ביז צו א בערגעלע די ערד...—

האמערל קוקט זיך ארום. ער איז איצט געשטאנען לעבן האָטעל, זיין פריערדיקער וואוינונג... אלץ אין אים האָט אויפגעזאָטן. ס'איז געווען אנהויב אָוונט. מיטן תירוץ — איבערצניים זיך אריינצוקלייבן, האָט ער זיך גלייך געלאָזן גיין אף אינעווייניק. ער מוז זיך איצט טרעפן מיט איר, באשטימען אף שפעטער. ער וועט איר עפעס צוזאָגן, ווי תמיד. — עס האָט זיך געלויכטן אינעם קיכל. כוואנע איז געווען, געשייערט די כלים. זי האָט אים אנגעקוקט מיט חידוש. האָט אפילו נישט געוואָלט הערן דער־פון. ער גייט פונדאנען, צי ניין? באלד, אפן אָרט!

זי איז, פאר דער צייט, פעטער און לויטערער געוואָרן. זי האָט אים אזוי געצווינגן. ער וואָלט איר איצט אלץ געגעבן... זי קוקט אפילו נישט אין זיין זייט און שייערט די כלים מיט אזא האסט און שטרענגקייט...
ער איז קוים אוועק פון דאָרטן.

האָמערל פֿאַרמעסט זיך אַף נייע געביטן און וואָס עס ווערט דערפֿון

איצט האָט שוין האָמערל נישט געקענט פֿאַרבלייבן, אַף זיין נייער־
קוואַרטיר אַפּילו, אַזוי רואיק, ווי געווען. עס קומט אים ווידעראַמאָל פֿאָר,
אַקוראַט ווי מיט מאַריען אינדערהיים, ווי רק עמיצער האַלט באַ אים אין
איין צונעמען זיינס, דאָס טייערסטע פֿון זיין לעבן. איז נאָך ווינציק,
נעמט ער אַליין און גיט עס אָפּ יענעם, כּלומרשט מיט אַ שמייכל, מיטן
גאַנצן האַרצן. וואָס איז מיט אים, צו אַלדי טייוול? פֿריער מיינט ער, אַז
דאָס, וואָס ער גיט אָפּ, גייט אים אַליין שוין נישט אָן. באַלד גאָכדעם
קוקט ער זיך אַרום, אַז נאָך נישט אַלץ איז איבערגעריסן; עס ציט אים
צום פֿריערדיקן, אַ שטייגער ווי צו כּואַנען אַצינד און אַפּילו צו מאַריען,
מיט אַזאַ ברען — נישט אַריבערצוטראָגן. וואָס זשע שמייכלט ער נאָך,
דער אידיאָט איינער, און צוליב וואָס טוט ער דאָס אַלץ — אַף צעפּיקע־
ניש זיך אַליין, אָט אַ פּנים? — נאָר — ניין. זאָל ער זיך נישט פּרואוון
איצט אויסדרייען מיט די שאַרפֿע ווערטעלעך, וואָס ער לאָזט כּלומרשט
אָפּ אַף זיין אייגענעם חשבון: — ס'איז נישט מער, ווי זעלבסטנאַררעריי,
ס'וועט אים איבעראַניים פֿאַרפֿירן. ער דאַרף זיך נאָר נישט אויפֿרעגן,
פּרובירן זיך פֿאַרהאַלטן, לגבי זיך אַליין טאַקע, רואיק און אויך אַ קליין
ביסעלע זעלבסט־קריטיש. וואָס איז? ער איז איצט איינער אַליין אינדער־
היים, קיינער שטערט אים נישט, מע טרייבט אים נישט אונטער. האָמערל,
וואָס ווילסטו? מאַריען? — פֿאַרלוירן אַף נישט אומצוקערן. כּואַנען? איז
וואָס איז דאָ די זאָרג? מאָגסט זיך, מיט אַן אמת, שעמען. אַזעלכע. ווי זי.
קריגט מען אין אַלע צייטן. איבעראַניים צו מאַריען. דו קענסט פֿון איר
נישט אַוועקגיין, אמת? הער אויס, האָמערל. איצט איז שפּעט באַנאַכט.
קיינער וועט דיך שוין היינט נישט באַאומרואיקן. נישט באַזוכן. לעש
אויס די לוז, צינד אָן צוויי ליכט און שטעל זיי אַוועק אַף דיין טיש
— האָסט דאָך עפּעס יאָ אַ חוש פֿאַר אינטימקייט, פֿאַר סובטילקייט, ווי־
באַלד אַז דו ביזט, נאָך אַזויפֿיל יאָרן, אַלץ פֿאַרליבט אין דיין נאַרישער
קליינשטעטלדיקער, — אָ, ביזט גאָך אַלץ פֿאַרבליבן דער זעלביקער, נישט־
געענדערטער, וואָס אַמאָל, אינדערהיים! — שאַ! אָבער, הער ווייטער.

מאַריען וועסטו שוין נישט האָבן, קיינמאָל נישט. אמת, דו שרייבסט איר שוין נישט מער, ווי ביז איצט — אַוועקגעוואָרפן? דאָס שטערט דיר אָבער נישט צו פאַרבלייבן באַ דיינע געפילן, וויפל דיין האַרץ גלוסט נאָר אַליין. אדרבה, זייענדיק פון איר דערווייטערט אַצינד, האָסטו די געלעגנהייט זיך צו דערהויבן, לייטערן און דערעיקרשט — דו הערסט? — צו באַנעמען, וואָס מיט דיר אַליין טוט זיך — דאַן ביזטו אַ גרעאַטעוועטער, אַ גליקלע־כער!

און די שטימע האָט פאַרגעזעצט:

...נעם נאָר גיך און גרייט צו פּאַפּיר, טינט און פע־דער... נאַרישער מענטש — וואָס האָט דיר דען געפעלט מאַ־ריע אינגאַנצן? — אַז דיין פאַרגליווערטע אָפּגעלעגענע נשמה זאָל אויפ־געריסן ווערן. ס'האָט גענומען בושעווען דאָרטן אַ געוואַלדיקער שטורעם; דו ביזט טראַגיש־צערודערט; אין דיר אַלץ זידט און רוישט מיט דינאַמישן ברויז, מיט צעזאָדענעם כאַאָס, מיט אונטערגאַנג און אויפקום, — נו, ווילסטו איבעראַניים ווערן פאַרגליווערט, אויסגעלאָשן? עך, קינד וואָס דו' ביזט... נעם שוין און אַרבעט. עס שטייט נישט די צייט...

האַמערל איז ווידער פאַרפאַלן געוואָרן. עס גייען אַריבער וואָכן, קיי־נער זעט אים נישט. מע זאָרגט זיך נישט דאַריבער. ער מוז מסתמא זיצן און אַרבעטן איבער אַ גרעסערער זאַך. ווער ווייסט, אפשר וועט זיך נאָך פּאָרט עפּעס אויספּלאָנטערן פון אים? ס'איז דאָך נאַריש. טאַלאַנט האָט ער, דער בחור. נישט מער, עס באַקומט זיך דער איינדרוק, אקוראַט ווי ער וואָלט זיך צעקריגט מיטן טאַלאַנט זיינעם און ער טוט אים אָפּ אַף צעלאָ־כעס. ער וויל אים ווייזן, אַז ער שטייט נישט אין אים, ער דאַרף צו זיין לאַסקע נישט אָנקומען, ער קאָן זיך גאַנץ גוט באַגיין אָן אים אויך. וואָס זשע זאָל עס זיין אַזוינס? מירן נעמען, למשל, זיינע אַ דערציילונג, נישט וויכטיק אַוועלכע. עס נעמט גיין אַ שילדערונג מיט טאַקט און רואיקייט, אַלנפאַלס, געטריי דער ווירקלעכקייט. זעט מען אָבער, אַז דאָ אַליין איז ער נאָך גאָרנישטאָ. מע לייענט און מע וויל, דאָס הייסט, מע ווינטשט זיך מיטן גאַנצן האַרצן, ס'זאָל אַדורכגיין אַזוי ביזן סוף, וועט מען קאָנען פרייער אָפּאָטעמען. ערשט, דו נעמסט שוין ווערן אומרואיק — וואָס איז געשען? עס נעמט עפּעס רודערן און טומלען, מע זעט שוין נישט גאָר־נים. יאָ, אָבער מע זעט נאָך, ווי אַ מענטש, דאָס הייסט, האַמערל אַליין, ווערט געשלעפּט פון עמיצן אין ערגעץ; ער שרייט און ליאַרעמט, מאַכט

אָן גוואַלדן און... ער טוט פּאָרט, וואָס יענער פאַרלאַנגט פון אים. נישט מיט זיין ווילן געשעעט עס, גישט ער באַנעמט אפילו, וואָס ער האָט געטאָן... אז דו לייגסט אוועק די זאַך און פּרובירסט זיך באַקומען וועגן איר אַ איינדרוק, קענסטו עס נישט פּועלן באַין אופן, פּשוט דערפאַר — ווייל ער לאָזט דיך נישט זעען. ער ליגט, אַ צעמאַרשטשעטער, איבער דער גאַנצער מלאָכה זיינער און פאַרשטעלט זי דיר פאַר די אויגן.

דאָס קומט דאַך, אייגנטלעך, פאַר באַ יעדן. דו זעסט דעם באַלמעלאָכע אין זיין אַרבעט. דו זעסט אָבער, צוגלייך, אויך די אַרבעט אַליין, פאַר זיך. דער באַלמעלאָכע ווידער זעט זיך אין איר אין אַ העכערער איידעלער פאָרם — ווי ער שטייט מן הצד, איבער דער זאַך, און באַטראַכט זי, צי ער באַנעמט זי כסדר מיט זיין שכל. פּרוביר אָבער האַמערלען אוועקנעמען פון זיין אַרבעט, אַזוי שלעפּט זיך דיר באַלד נאָך די גאַנצע זאַך פאַר זיין נאָפל...

עס מיינט צו זאָגן, אַז עס פעלט אין זיינער אַ זאַך די גאַנצקייט, ס'הייסט, זיין אייגענע, האַמערלס גאַנצקייט און נישט, אַז ער זאָל אַרויסקומען פון יעדן מין זאַך ברסוק אברים. ער וואָלט באַדאַרפן אַלץ צו פאַרבויגן און זיך וועלן צוקוקן, אָבער מיט אויפמערקזאַמקייט, צום פּשוטן שטייגער לעבן פונעם אַרום, צי גאָר פון דער נאַטור. ער וואָלט דערזען אומעטום, זאָל זיין — פאַרבאָרגן, אָבער גאַנץ און רואיק אָטעמען די אידייע פון איטלעכער זאַך באַזונדער. ער וואָלט ווייטער געקוקט און, דאָס זעלביקע וואָס פריער, באַנומען מיט מערער ערנסט און קלאָרקייט. ער וואָלט נעמלעך דערזען, ווי די אידייע פון לעבן גייט צו צום כאָאָס און חומר פונעם זעלביקן, ראַנגלט זיך מיט אים און געשטאַלטיקט אים, לייגט אַף אים אוועק איר חותם, דעם פון דער אידייע. אַזוי טוט זי מיטן רויען פאַרהאַרטעוועטן שטיין־חומר פונעם אַרום — זי לייגט זיך אַף אים פּלאַסטיש און אויסדריקלעך; אַזוי געשטאַלטיקט זי אויבעט דעם צעפּלאָסענעם ווילדן כאָאָס פון טענער־קלאַנגען און אפילו פונעם מענטשלעכן אָרט ריידן. אָבער צו אונזער אויג קומען זיי ביידע, די אידייע און דער חומר, באַגלייך און ביידע צייגן זיך אונז גראָדע נישט־פאַרהוילן, אָבער רואיק, קלאָר און גאַנץ.

איז דאַך אָפּגערעדט, אַז דאָס זעלביקע איז באַ דער קונסט, וואָס בלייבט שוין איביק אַזוי, נישט פאַרענדערלעך, און נישט ווי אין לעבן, וואו דער חומר ענדערט זיך כסדר, ווערט גישט מיד צו געבן אַ ווידערשטאַנד צו דער אַרויפגעפּרעסטער אַף אים און אויסדריקלעכער קלאָרקייט

— ווען עס ציט אים, דעם חומר אליין, כסדר צו דער צעפלאָסענער סטי־
כיע, צום נישטזייענדיקן זיין. ער ראַנגלט זיך דאַריבער מיט דער אידייע
און עס געלינגט אים אויך זי מטושטש צו מאַכן, אויב נישט אָפּצומעקן
זי, דאָס הייסט, זי אַריינזווינגן און אַריינציען אין זיך איינגאַנצן.

דאָס לעצטע פּאַסירט תּמיד מיט האַמערלען, עס הייסט, מיט דער
אידייע — האַמערל, ווען זי נעמט זיך צו געשטאַלטיקן דעם מאַטעריאַל
פון אַ וואָסער נישט איז זאַך. ווי ער וואָלט זיך געשראָקן פאַר עפּעס,
פאַרן עצם פאַקט, וואָס אידייע גייט זיך דאָ צוזאַמענגיסן, באַהעפטן מיט
חומר, — אַזוי שטעלט ער זיך אײַנדערמיט. נישט דערלאָזן עס גלייך
באַם אָנהויב. עס גייט איבער עטלעכע מאָל דאָס אייגענע; עס רעגט אָן
אַ מין לײַדנשאַפטלעכער צאָרן באַ ביידן, וואָס דאַרפן זיך צונויפגיין...
ווען די אידייע איז שוין, ענדלעך, מיטן חומר צוזאַמען, ווייסט זי שוין
יישט, וואָס זי דאַרף דאָ טאָן. זי ווערט געשלעפט מיט זשעדנעקייט ער־
גען אין כאַאָטישע טיפענישן, אַליין אַ אומבאַהאָלפענע, אַ צעפלאָסענע, אַ
נעבעכדיקע.

דערפאַר וויל האָבן ח' לעווין, אַז ס'איז אומזיסט די מי. פאַרלאַנגען
פון האַמערלען פייגע בעלעטריסטיק איז אַקוראַט דאָס זעלביקע, ווי פיר־
שלאָגן אַן אַלטן אויסגעקערטן בעל־עבירה די שטילע צאַרטע ליבע צו
אַ גרעטכען — —

נאָך אַ שפּאָר ביסל צייט נישט־ווייזן זיך פאַר דער ליכטיקער שײַן,
איז האַמערל, אין איינעם אַן אָוונט, ענדלעך געקומען צווישן חברים.
מע האָט אים אָנגעקוקט און נישט דערקאָנט. אַ נאָכלאָזיקע מידקייט איז
געלעגן איינגעקלעבט אין זיין לענגלעך־געוואָרן איינגעפאַלן פּנים. די אויי־
גן באַ אים האָבן געלויכטן מיט עפּעס אַ מאָדנער שײַן, פון דאָרטן ער־
געץ; איז געווען דער איינדרוק, אַז אמת טאַקע, ער איז איצט געקומען
צווישן חברים, זיצט און רעדט מיט זיי, זינגט מיט אַ פול מויל און מאַכט
זיך לוסטיק און — ער איז דאָך נישט געקומען — עס הויבט זיך נישט
אָן, אפילו. ער איז נאָך אַלץ פאַרבליבן דאָרטן ערגעץ, וואו ער האָט, קען־
טיק, אַזוי שווער צוג עבראַכט אַזויפיל טעג מיט נעכט, ווער ווייסט, אַף
וואָס, צי באַ עפּעס. איצט וועט ער שוין קיינעם נישט איינריידן, מיט
זיין לאַכן נישט אָפּנאַרן; ווייל ער איז נאָך אַלץ אַ דאָרטיקער, אָדער — ער
איז אַ ד אָ ר ט י ק ע ר און שוין!

מע איז זיך צעגאַנגען אָן טענות, געווען זיכער, אַז ער באַמערקט
עס נישט און וועט נישט נעמען פאַר אומגוט. האַמערל האָט, וואָס אַן אמת,

באמערקט גראָדע דאָס פּאַרקערטע. חברים האָבן זיך דערפריידט מיט אים, געפּרעגט, וואו ער איז עס פּאַרפאַלן געוואָרן אַף אַזוי לאַנג, גע־וואָלט דערגיין די סיבה דערפון, געפּרובירט אַפילו אָנדייטן אַפן שרייבעריש, פריער פּאַרזיכטיק, דערנאָך גייט מען אַריבער אַף אָפן און קורץ:
— זאָל ער פּאַרלייענען, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, וועט מען דיסקוטירן, ס'וועט זיין לעבעדיק, אינטערעסאַנט...

מע האָט אים אַריינגעקוקט טיף אין די אויגן, געלאַכט, געקלאַפּט אים איבערן קני. ער האָט צוריקגעשמייכלט צוטרוילעך, גוטמוטיק, אָבער — ניט נאַריש. ער האָט ניט געזאָגט יאָ, נישט ניין. מע וועט צוואַרטן אַ קליין ביסל, וועט מען זעען. ליידער קען ער אַצינד מער די חברים נישט זאָגן. זאָל מען אים אַנטשולדיקן.

ער איז שוין געווען כמעט ערנסט. ער האָט געזעען, ווי דאָס לייגט זיך אַף די חברים זיינע. מע טשעפּעט אים ניט מער. ווי מע וואָלט זיך עפּעס אַף שנעל צוריקגעצויגן, מיט אַ חידושדיקן אויסדרוק אַף אַלעמענס פּנימער. מע איז זיך שוין צעגאַנגען. — שוין זשע האָט זיין אויסזעען אַזוי געווירקט אַף זיי? — אָבער, וואָס וויל ער? דאָס מוז זיין דער, לעצטנס אַזוי פעסטגעוואָרענער, אומצוטרוילעכער צוגאַנג צו אים, דער פּאַטער פון וועלכן עס איז ח' לעווין אַליין, וואָס האָט געלאָזן פאַלן ווערטער גלאַט אַזוי, חברים האָבן עס אויפגעכאַפּט און ווילן זיך דערמיט נישט שיידן. נו, איז וואָס? וועט ער אַלעמען איצט ווייזן, וואָס שרייבן מיינט, אַלעמען און ח' לעווין אויך בתוכם — ער וועט זיי שטום מאַכן, צו אַלדי טייוואָלים!

האָמערל דריקט צונויף אַ פויסט. באַלד צעשמייכלט ער זיך... — ער זאָל עס פאַר זיי פירלייענען! ס'זאָלן זיך שוין אָנהויבן העצעס, נאָך איידער וואָס־ווען... נישטאָ קיין נאַראָנים. מע'ט לעבן, ט'מען זעען!

אין עטלעכע טעג אַרום איז דערשינען אין די „האָריזאָנטן" האָמערלס אַ גרעסערע דערציילונג „דאָס צעשפּאָלטענע האַרץ". ס'איז באַ אַלעמען אַראָפּ אַ שטיין פונעם האַרצן. וואַרטן אַזוי לאַנג אַף אַזאַ... דער זעלביקער שונד, אַף אַנדערש איבערגעשלייערט. קיין איין טריט פּאָראויס, קיין איין קלאָרגעוואָרענער מאָמענט לגבי זיך. האָמערל האָט גאָרנישט געלערנט, נישט געהאַט, במילא, וואָס צו פּאַרגעסן. שלעכט מיט אים — וואָס קאָן מען מאַכן? — איינס אָבער פּאַרשטייט מען נישט: הלמאי ח' לעווין האָט עס גאָר געגעבן אינגאַנצן? ער איז געשלאָפן דאַמאָלס, צי וואָס? שיין, בנאמנות! — וואָס איז נוגע ווידער האָמערלען גופא, ווייסט ער

דאָך שוין נישט, ווי דעם קאָפּ צו האַלטן. איצט איז ער שוין אויס נסתר נעוואָרן. ער גייט אום און לאַכט, פּאַרטשעפּעט איטלעכן און זעט גלייך אַרויפצופירן דעם געשפּרעך אַפן „צעשפּאָלטענעם האַרצן". ערשט דאַ נעמט ער שווימען, שפּאַסט איבער יעדן, שרייט אַריבער אַלעמען, און מע זעט, אַז ער לעבט! — עס ווייזט זיך אָבער אויך אַרויס, אַז אַסאַך, זעער אַסאַך האָבן זיין דערציילונג געלייענט, געהאַט הנאה דערפון, אים פאַרהאַלטן באַם באַגעגענען, אים די האַנט געדריקט, אויסגעלויבט שטאַרק און געראָטן שרייבן ווייטער... ער האָט, פאַראיינמאָל, אויפגעשטעלט ווידער און באַפעסטיקט זיין שוין-נישט-איינמאָל שטאַרק צעטרייסלט־געוואָרענע פּאָזיציע. ער שיינט טאַקע, ווי די זון, גאָרנישט אים צו דערקענען — אומגליקלעכער, וואָס ט'עם זיין פון דיר? —

אָבער דאָס, וואָס איז געקומען שפּעטער מיט אַ פּאָר טעג, האָט אַלעמען געטראָפן אומגעריכט. ח' לעווין איז אַרויס אין די „האָריזאָנטן" מיט אַ לענגער אַרטיקל אויפצוקלערן און, צום לעצטן מאָל שוין, דעם ענין האַמערל דערליידיקן און אַף תמיד. ער האָט באַשלאָסן, אָט אַ פּנים, אים אויפצולייזן איצט אינגאַנצ.ן מע האָט עס געזען אינעם גאַנצן טאָן פונעם אַרטיקל, וואו, אונטער דער שווער־אַריבערגעצויגענער שאָלעכץ פון אָביעקטיוווער גאָרנישט־נוגעדיקייט, איז געשטאַנען לעווין אַליין, מיט פאַרקריצטע ציין, און געוואָרפן זיך נישט נאָר אַף האַמערלען, נאָר אויך אַפן גאַנצן ערב־רב, וואָס האָט אים לעצטנס אַזוי ברוטאַל אַפּלאָדירט.

ווענן אַרבעטן ווייטער אין די „האָרינזאָנטן" האָט שוין האַמערל, מיט אַן אמת, געמאָגט פאַרגעסן. פאַר ח' לעווינען האָט ער שוין נישט עקזיסטירט מער. אין איינעם אַן אָוונט האָט מען זיך אויפגעטראָפן אין אַ קאַפּע און געזעסן אַ לענגערע צייט. ח' לעווין, איצט שוין אַ באַרואיקטער, האָט געשמייכלט מיטן גאַנצן פּנים און אַרומגערעדט פאַר חברים די גאַנצע זאַך אַ ביסל ברייטער. ווען ער איז געפאָרן, פאַראַיאָרן, קיין אייראָפּע, איז איינמאָל, אין אַ בין־השמשות, האָט זיך אויפגעהויבן איבערן ים-פלאַך אַ משונהדיקער כאַאָטישער קאָפּ פון איינער, עפּעס אַ גיגאַנטישער חיה, געקוקט אַ מינוט, צוויי אַף די אומבאַוועגלעכע וואַסערן, נישט געקאָנט, אַ פּנים, אויסהאַלטן לענגער און פאַרשוואונדן. אַזעלכע, ווי האַמערל, פּרובירן זיך גאָר קיינמאָל נישט אויפהויבן איבערן כאַאָטישן ערב־רב, אים וועלן געשטאַלטיקן און פאָרמעווען. זיי זענען אַליין, פון אים טאַקע, די געשיקטע אַף אַריינצושרייען אומעטום דעם ערב־רבס ווילד געשריי און פאַרטומלען באַ אַלעמען דעם מוח און דאָס האַרץ. פּרובירט זיי ווי־

דער, די האמערלעך, אפצוטיילן, אף א רגע, פון זייער מאסע, אזוי פעלט ז ייגלייך אוים אטעם און זיי נעמען צאנקען און ספאזמירן. דערפאר האָ־בן זיי עס, באם ערב־רב טאקע, דעם גרויסן דערפאלג. זיי זענען שטענ־דיק מיט אים שוה־בשוה און זיי רופן בא אים תמיד ארוים דעם ליב־סטן אויפרייץ. זיי ריידן צו אים, אף זיין לשון, פון אלע פיינע זאכענעס, פון יושר אפילו, פון אידעאלן און קאמף; זיי געפינען אוים בא אים, אין א גרויסער מאס, דאס אלץ און רימען אים זעער שטארק. זענען זיי אים ליב דאריבער, און ער אפלאדירט זיי פונעם גאנצן הארצן. — דער ערב־רב וויל אבער נישט תמיד, אז מע זאל אים רק האלטן אין איין חנפענען און לויבן. ער וויל זיין מיט לייטן גלייך און אין אלץ. ער ווייסט, אז ערגעץ אנדערש פירט זיך, דאס מע שטראפט אויך, מע רייסט ארונטער פאר די זינד, — און ער פארלאנגט דאס אייגענע פון זיי, פון זיינע האמער־לעך. זיי ווידער טוען עס אלצאיינס, מיטן זעלביקן פליים און הכנעה, ווי עפעס אנדערש. נישט מער, זיי זענען דאבײ פארזיכטיק און באדאכט, כאפן נישט אריבער די מאס קיינמאל, ווייל סע קען נעמען ווערן פריקרע, און מע וועט זיי נאך לינטשן! — אבער, גענוג גערעדט שוין מכוח דעם. מ׳עט ריידן פון עפעס פריילעכערס...

אבער פון קיין פריילעכס האט מען שוין דעם אוונט נישט גערעדט. ח׳ לעווין איז, עפעס מיטאיינמאל, געווארן מאדנע געשטימט, נישט וואס אויפגערעגט, נאר עטוואס טרויעריק און געקרענקט. ער האט זיך פונדעסט־וועגן פארהאלטן ווארעם און חברש צו אלעמען באגלייך, צו שקראפילן, אקוראט ווי צו פרובנערן און קאמביטשן. ער האט גענומען ריידן מיט הארץ איבער זיך גופא, איבער זיין פראפעסיע, אלס פובליציסט. פארשטייט זיך, אז ער מוז קומען כסדר אין באריר נישט נאר מיט דער באוואוסטזיני־קער און דיסציפלינירטער מאסע, נאר אויך מיטן אנגעלאפענעם ערב־רב, אים גראדע שטראפן אף זיין אייגענעם שטייגער — און נישט, ווי דעם ערב־רב אליין וואלט זיך געוואלט — אים כסדר האלטן אין איין ריי־סן פאר דער טשופרינע ארויפצו א ביסל — זיך־אונטערהויבן, אנט־וויקלען, — איז, וואר־זשע איז דא פאראן די גרעניץ צווישן אים און יע־נעם דארט, דעם ערב־רב, קען מען אים נישט זאגן?..—

ער אליין, ווי אויך ח׳ צוויבערל און אנדערע, זענען דא שוין אריבער צוויי צענדליק יאר, באם ווייגעלע נאך געשטאנען און געוויגט עס. וואס דא האט זיך נישט איבערגעטאן. איבערגעמישט אלץ אינאיינעם! דער ישוב איז נאך גרין, קוים די ערשטע טריט געשטעלט. איז, פון איין זייט,

איז ער געווען אינגאנצן פארפלייצט פון י ע נ ע, וואס האבן געהאלטן אין איין רייסן פון אים לעבעדיקע שטיקער. פון דער אנדערער זייט ווי־דער, האבן זיך ארומגעדרייט אינצווישן פארשיידענע יונגעלייט פון אלע מינים גרופירונגען ביז אנארכיסטן און טעאזאפן א. א. אלץ האט זיך גע־קאכט, געזאדן, געזוכט אויסצוברייטערן דעם אייגענעם שטח אפן חשבון פון אנדערן. אינדעם איז געווען אין גאנג א שפאר ביסל אידעאליזם און אמתע איבערגעגעבנקייט צו די מאסן. מע האט געוואלט עפעס אויפבויען, אוועקלייגן א פונדאמענט, וועט מען דערנאכדעם נעמען טראגן ציגל צו ציגל, וועט זיך דוכטן אלעמען: — דאס וואקסט דער בנין, ווי פון זיך אליין — וועט עס זיין אלעמענס פרייד. דארטן, וואו ס'איז פאראנען פרייד, קען מען ריידן פון קלארקייט; און דארטן, וואו ס'איז שוין דא א קולטור־בנין, פון אלעמען א געבויעטער, קען מען שוין אוודאי ריידן פון אחריות לגבי זיך און יענעם, ווי אויך פון ממלא־זיין דעם בנין.

וויפל זשע נעכט און טעג מיט יארן האט מען פארברענט אף דעם אלעמען? מיט וועמען אלץ האט מען זיך נישט איבערגעמישט, באגע־גנט, דיסקוטירט, געקעמפט, געפאלן און זיך איבעראניים אויפגעהויבן? — איז מילא, ח' צוויבערל, אקוראט ווי אנדערע, זענען זיך צעגאנגען אינ־דערמיט, איטלעכער אף אן אנדער וועג; נישט מער, מיט דעם אונטער־שייד, וואס אנדערע זענען גאר אוועק צו זיך אהיים, צום אייגענעם ווייב און קינד, בעת ח' צוויבערל האט זיך פארנומען אינגאנצן, מיטן פנים און הארץ, צו דער קונסט און, אין גרעסטן טייל, צו דער פרעמדער מער, ווי צו דער אידישער. ער האט, אמת, געשריבן און, פון צייט צו צייט, פאר־עפנטלעכט פרעכטיקע נאוועלן און סקיצן אין אידיש, — האט ער אבער דאך די גאנצע קינסטלערישע קראפט זיינע אפגעגעבן דעם עסיי און דער מאנאגראפיע, געווידמעט די אלע גרויסע פון דארטן; און בלויז אמאל, זעלטן געלאזן אויך פאלן אווארט איבער איינעם פון אונזערע גרעסטע, ווי פרץ, למשל, מענדעלע...

יא. אבער מיט ח' צוויבערלען איז די גאנצע זאך א ביסל אנדערש. ער האט תמיד נעשפילט די ראל פונעם אינדיווידואליסט, האט זיך קיינ־מאל נישט ליב געהאט צו מישן צופיל אין טומלדיקע זאכן און געהאלטן זיך רק בא די זייטן. — אבער ער, לעווין אליין, אלס פארטיי־קעמפער און פובליציסט, און אפולע אנדערע, וואס האבן זיך נישט אפגעשטעלט פאר גארנישט, זיך געבאפט מיט אלעמען אין קאמף, געריסן זיך און געבויעט און, כ'מיין, פארט דערפירט צו עפעס — אט צו דעם באשיידענעם קול־

טור-בנין, וואָס מיר, די יונגע, פריש־אָנגעקומענע, זעען אים אצינד פאַר די אויגן און דאַרפן עס באַוואונדערן! — דאָך ווערט עפּעס טרויעריק אַפן האַרצן, דערמאָנענדיק זיך אין דעם אַלעמען... וואָס זשע מיינען מיר, די יונגע — אַז ער, לעווין, איז שוין אַלט און נאַריש, דאָס ער פאַרשטייט אַליין נישט, אַז ס'קען זיין: — נישטאָ זיך דאָ גאָר, וואָס צו וואונדערן? אַז כאַפּנדיק אַ בליק פון דער זייט, זעט מען גלייך, אַז ס'איז גאָרנישט אַזויפיל אויפגעטאָן געוואָרן אויך, ווי זיי אַליין, די טוער, ווילן האָבן, און מיינען עס, גראָדע, מיטן גאַנצן האַרצן: — מע איז אַליין אויסגע-בונדן אין אַלעמען און מע שטעקט נאָך רק, מיט אַלע גלידער, אינעם הו-האַ פונעם עבר, וואָס זיין טומלדיקער עכאָ שלאָגט נאָך אָפּ אין די אויערן ביז אצינד —

איטלעכער, אַ פּנים, איז בלינד אַף זיך אַליין. פונדעסטוועגן וואָלט ער, לעווין, גראָדע נישט געוואָלט זיין פון די ערשטע. ער וואָלט גרייט געווען זיך צו בייטן מיט איטלעכן פון אונז; ער וואָלט אויך וועלן האָבן אָנגעקומען צו אַלעם גרייטן, כדי ער זאָל אויך קאָנען, ווי אַנדערע, נישט נאָר באַוואונדערן די אויפטועכצן פון פריער, אָבער נאָך וואָגן אַ פרעג צו טאָן מיט איראָניע:

— וואָס האָט מען דאָ באַוויזן, במשך פון גאַנצע צוויי צענדליק יאָר אַרבעט? —

אָבער, מע איז אַוועק אין אַ זייט. מע האָט דאָך געגרעדט גאָר פונעם ערב־רב. שטענדיק געווען פאַרמישט מיט אים; באַ היינטיקן טאָג — דאָס זעלביקע; דו וואַרפסט זיך, אָן מורא, אין די טיפסטע געדיכטעניש זיי־נע; ווילסט אים פון דאָרטן אַפּירשלעפּן, דערהויבן; אַזויפיל אַרבעט שטייט נאָך פאַרויס; אָבער — קיין גרעניץ צווישן דעם, וואָס וויל דעם ערב־רב דערהויבן, און דעם לעצטן איז קיינמאָל נישט געווען און איז אויך אצינד נישטאָ...

דער תמיד-ערנסטער שקראַפּיל, וואָס איז קיינמאָל נישט שוה-בשוה מיט ה' לעווינען איבער דעם, וואָס ער, שקראַפּיל, האָט זיך פאַרנומען נישט נאָר אַליין צו שרייבן פון דער אַלטער היים, נאָר ער האַלט נאָך אין איין פּראָפּאַגאַנדירן אַנדערע, וועלנדיק דערהויבן, אייגנטלעך, זיין אייגענע בלינדקייט — ווי ה' לעווין וויל האָבן — צו אַ גאַנצער קונסט-טעאָריע — ווייל ער נעמט זיך אונטער צו דערווייזן, אַז די גאַנצע ענערגיע, וואָס מיר האָבן נאָך דאָ — (אַף צו שטעלן אַ ווידערשטאַנד קענען אַלע פרעמדע און דרויסנדיקע אָנפאַלייצן, וואָס פאַרנעמען זיך רק אונז

אונטערצוטיקן אין זיך און פארשלינגען; אָבער מיר, נישט נאָר מיר לאָזן זיך נישט אליין פארמישן, אינעם פרעמדן, באווייזן מיר נאָך עס אויפצונעמען, דאָס פרעמדע, און פרובירן אַף דעם אָפּצודרוקן אונזער אייגענעם חותם—) איז די כוחות דערצו האלטן מיר אלץ אין איין שעפּן פון אונזערע אוראַלטע קוואלן, וואָס זענען, אזוי צי אנדערש, אויפגעקומען אין אונז נאָך אלץ אין דער אלטער היים; — איז אָט דער ביטערער עקשן, דער שקראַפּיל אלץ, וואָס וויל נישט נבנע-ווערן און שטעלט זיך נישט אָפּ קיינמאָל פאר גאָרנישט אַף אריינצוזאָגן זיינס א וואָרט, וואָס דאַרף עס טרעפן יענעם אינעם סאַמע פּינטל, גלייך אין ציל אריין — ער צעשמייכלט זיך איצט און ער זאָגט — אז דער ענין גרעניצן איז שוין גאָרנישט אזוי פשוט, ווי מע קען מיינען. זאָל מען אים מוחל זיין, וואָס ער ברענגט תמיד ביישפּילן אלץ אזעלכע אלטערטימלעכע, אלטמאָדישע; אזא איז ער שוין אינעם שרייבן און אינעם ריידן! — איז אים גראָדע איצט געקומען אַפּן זכרון עפּעס א מעשה פון א פּארצייטישן קלויסטער אין איטאליע, וואו איינער א גלח פלעגט ווייזן פאר די גלויביקע, איינמאָל אין דער וואָך, זונטיק, איין און איינציקע הייליקע האָר פון דער מאַדאָנע, וואָס ער האָט געהאלטן פארשלאָסן אין א ספּעציעל מירמלשטייענערן קעסטעלע. די אלע גלויביקע, וואָס האָבן געגאַרט צו זען אָט די האָר, האָבן עולה-רגל געווען אהינצו, צו יענעם אָרט, אזש פון אלע עקן לאַנד; א גאַנצע וואָך אַפריער האָבן זיי זיך געדאַרפט מתקדש-זיין, לייטערן דעם גוף מיט דער נשמה, אַף צו קענען, צו די אכט טאָג ערשט, האָבן זוכה-געווען צו דערזען אָט די הייליקע אַנטפּלעקונג פון דער מאַדאָנעס האָר. אזוי זענען אריבער א סאַך יאָרן. ביז איינמאָל אין א זונטיק, איז דער קלויסטער געווען געפּאַקט מיט עלטערע מענער און פרויען. מע האָט שוין געהאַט אָפּגעזאָגט אלע נויטיקע תפילות, וואָס האָבן באַדאַרפן קומען פאר דעם. ס'האָט זיך איינגעשטעלט א טיפע פייערלעכע שטילקייט. אלעמענס עקסטאַטישע בליקן זענען געווענדעט צו דער בימה, וואו דער גלח איז געשטאַנען, א מאַיעסטעטישער און א רואיקער, גרייט צו עפענען ס'קעסטעלע. ער טוט עס טאַקע גלייך און ער שטרעקט אויס זיין האַנט (מיט דער לאַנגער האָר צווישן די פעטע פינגער) איבער אלעמענס קעפּ... אלע גאַפן פון שטוינונג... די פּנימער לויכטן, ווי די זונען... נאָך א ווײַלע, און אלץ וועט פארשווינדן. די האָר וועט זיך ליגן רואיק ווידער אין איר פיין אויסגעבעטע ווייגעלע און אונטערן שוץ פונעם אלטן גוטן פאָטער... מיטאַמאָל ווערט א געדרענג. עמיצער שפאַרט זיך עפּעס, פון הינטער דער

מחנה מענטשן, אַלץ פונפאַרנט, מיט פאַנאַטישער עקשנות, קומט ער צו צו דער בימה און סאַפּעט שווער, האַלט צו מיט דער האַנט דאָס האַרץ. זיין פּנים איז בלייך, אָן אַ טראָפּן בלוט און עס צוקט מוראַדיק; זיינע אויגן ברענען מיט אַ בייז־צעשראָקן פייער; דער אונטערשטער טייל ציין, צוזאַמען מיט דער גאָמבע און דער סיוועך באָרד זיינער, ציטערן זעער שטאַרק, ווען ער פאַררייסט דעם קאָפּ אַרויפצו, צום גלח, און שרייט אויס מיט אַ משונהדיק־דערשטיקט קול, וואָס בליפּעט שיר נישט:

—...אָבער איך האָב דאָך גאָרנישט געזען... אָ, פאָטער, וויז מיר אויך דער הייליקער מאַמעס האָר!..

עס ברעכט אויס אַ מוראַדיקער טומל. אָן שיר הענט שטרעקן זיך, פון אַלע זייטן, צום אַלטן, גרייט אים צו צערייסן אַף שטיקער. דער גלח הויבט אויף די אַנדערע פרייע האַנט, (אָן דער האָר) אַ סימן — ס'זאָל זיין שטיל! — און ער ווענדעט זיך צום אַלטן מיט ווארעמקייט אין די בליקן און אין קול:

—ליבער מאַן! אַלע האָבן די האָר פון אונזער הימלשער מאַמען געזען. דו אַליין — נישט. דאָס באַווייזט, אַז דו האָסט זיך נישט גענוג גע־לייטערט אַף צו האָבן די זכיה מיט ריינע אויגן אָנצוקוקן זי, די האָר... אפשר פרעסט דיין האַרץ אַ שווערע זינד, זאָלסט האָבן געהאַט באַגאַנ־גען, אַמאָל נאָך, אין דער יוגנט, שוין לאַנג פאַרגעסן... דערמאָן זיך, דו אַלטער! זיי זיך מתודה דאַ, פאַר אַלעמען... זעסט דאָך — די אויגן דיי־נע זענען פאַרשטעלט...

דער אַלטער ברעכט צוזאַמען אין אַ געוויין. ער קומט אַהערצו פון מרחקים, אפשר צוויי הונדערט מייל פון דאַנען; געהערט דעם וואונדער, האָט ער געשפּאַרט פונעם בּיסן... ער איז אַליין אַ לאַנד־אַרבעטער, גע־האָרעוועט תמיד שווער, נישט אָנגערירט יענעמס אַ ברעקל... ער זיצט שוין דאָ אַריבער אַ וואָך, געפאַסט און געקלערט בלויז דעם איין און איינ־ציקן געדאַנק: — ער זאָל באַגליקט ווערן און האָבן די זכיה צו זען נאָך מיט זיינע אַלטע אויגן דער הייליקער מאַמעס האָר... אַצינד, ווי איז אים! — וואָס וועט ער טאָן און וואוהין וועט ער גיין?...

דער אַלטער שלוכצט אַפּן קול. אַלע אַרום ווערן אויפגערירט. עס דער־הערן זיך דומפּיקע שטימען. מע רוקט זיך איבער אין דער עדה מענטשן. דעם גלחס פּנים ווערט בלייך, די אויגן צעשראָקן,ביידע אויסגעשטרעקטע הענט בא אים ציטערן... ער הערט דייטלעך די ווערטער:

—... מיר האָבן אויך נישט געזען... מיר אויך נישט...

—... איך אויך נישט...

...קיינער נישט? ! . . . —

אָבער, מיטן חסד פון די הימלען, האָט זיך דער גלח געגומען אין די הענט אריין. זיין פנים האָט באַקומען היץ, די אויגן בײַ אים האָבן געפלאַקערט. נאָך אַלץ מיט די אויסגעשטרעקטע הענט איבער אַלעמענס קעפּ, האָט ער אויסגעשריגן מיט שטאַרקייט:

— הערט אויס, גלויביקע!.. אַ שווערע זינד באַגייט איר איצט קעגן אונזער הייליקער מוטער און דעם זון, קעגן דעם אַלמעכטיקן פאָטער אונזערן! האָט הרטה, גיט זיך אונטער! — איר האָט קיינער נישט געזען די האָר, קיינס פון אייך נישט? אמת! — אָבער איך אַליין שטיי שוין דאָ, בײַ דעם דאָזיקן קעסטעלע גאַנצע פערציק יאָר, טו נישט קיין אַנדער זאַך, בין מתפּלל צום הימל פאַר מיין נשמה און פאַר אייך אַלעמען — און איך האָב נאָך אַפילו קיין איין מאָל נישט זוכה געווען זי צו זען, דער הייליקער מאַמעס האָר — נו זינדיק איך, חלילה? — אָדער איך הענג אָן די זאַך אָן מיינע זינד און בין מיך מכניע פאַר זיין רצון ווענן? וואָס זשע האָט איר זיך צעהעשעט אַלע אַזוי, אַקוראַט ווי אין שענק, אין הייליקן פאַרטערם הויז, להבדיל?.. —

— און פון דאַמאָלס אָן — האָט שקראַפּיל פאַרענדיקט געלאַסן — ווייסט מען נישט, וואו די האָר געפינט זיך... די האָר, די גרעניץ — נישט קיין נפקא-מינה. קיינער האָט זי נאָך ביז איצט נישט געזען...

נאָכן פאַרענדיקן, אַז שקראַפּיל האָט זיך אומגעקוקט אויף זיינע חברים, איז אים אַפילו געוואָרן אַ ביסל גרינגער. זיי האָבן, דאַכט זיך, נישט אויף בעריקס, פאַרשטאַנען, וואוהין ער האָט דאָ געצילט. עך! וואָלט ער באַדאַרפט האָבן איצט דעם ח' צויבערל. יענער וואָלט פאַרקנייטשט מיט איין אויג אינגאַנצן; דאָס אַנדערע וואָלט זיך בײַ אים צעלאַכט שפּיגלדיק — אַ סימן, ער ווייסט! — אָבער ח' לעווין אַליין, האָט ער געזען, האָט גאַנץ שאַרף דערשפּירט דעם דינעם ראָש פון דער נאָדל, מיט וועלכער ער, שקראַפּיל, האָט, דאַכט זיך, אַזוי דעליקאַט און פאָרזיכטיק אַ פּיר־געמאַן . . .

אָבער ח' לעווין, וואָס איז שוין איצט גאָרנישט טרויעריק געווען, ער האָט זיך נישט אויסגעגעבן. ער האָט בלויז אָנגעהויבן מן הצד. ער האָט זיך אויסגעקערט גלייך צו קאַמביטשן. ער ווייסט, אַז ער, קאַמביטש, איז לעצטנס אויף אים שטאַרק ברוגז, הלמאי ער האָט זיך דערלויבט, און

עפנטלעך, פון די עמודים פון די „האָריזאָנטן", אים אַרונטערצורייסן. איז, ערשטנס, האָט ער אים גאַרנישט אַזוי־שאַרף אָנגעגריפן, ווי אים אַליין דוכט־זיך. ער, קאַמביטש, נעמט די זאַך צו סוביעקטיוו. אדרבה, ער האָט איב געלויבט אויבעט און געפונען אין אַלע זיינע זאַכן אַ סאַך פרישקייט און גלויבן אין גערעכטיקייט. דאָס פאַרשפּרעכט, אַז ער וועט, מיט דער צייט, ווערן אַ באַדייטנדיקע פּראָלעטאַריש־קינסטלערישע קראַפט. ער ווייסט נישט, ווי — אַנדערע. אָבער ער אַליין, לעווין, וועט נישט אַוועקגעבן איין שורה זיינע, קאַמביטשס, פאַרן גאַנצן שקראַפּילן. הגם דעם לעצטנס סטיל איז די פולקאָמענהייט אַליין, דוכט זיך, האַ? אָבער, עס איז נישט זיין לשון, זיין אייגנס — מע פאַרשטייט? ער אַליין קומט דאָ נישט צום אויסדרוק, ווייל ער אַליין איז נאָך ווייט פון זיך, שרעקלעך ווייט.
ער, לעווין, האָט פיינט חניפה, ער האָט, פון תמיד אָן, ליב צו זאָגן דעם אמת אַלעמען גלייך אין די אויגן. זיין פּראָפּעסיע פאָדערט עס פון אים. אין משך פון יאָרן איז עס געוואָרן רוטין. דערפאַר וועט ער זאָגן, אַז פונקט ווי ער ליידט נישט האַמערלען פאַרן שונד, אַזוי קען ער אויך נישט אַריבערטראָגן שקראַפּילן, אַ חוץ אַנדערע זאַכן, אָבער דערעיקרשט — פאַר זיין ליטעראַרישקייט. ער איז דורכויס ליטעראַריש. און מיר האָבן דאָך אַ כלל, אַז ליטעראַטור הערט אויף צו זיין דאָס זעלביקע, ווי נאָר זי נעמט ווערן ליטעראַריש. שקראַפּילס שפּראַך איז נישט זיין אייגענע. די צרה מיט אים איז, וואָס ער קוקט נישט אַהער — וואָלט ער דאָך געהערט און געזען דאָס לעבן, וואָלט דאָך, במילא, זיין לשון אויך געמוזט באַקומען לעבן. קוקט ער אָבער אַלץ אַהינצו, אין יענער זייט יבֿ; רעדט זיך איין, אַז ער הערט און זעט דאָס, וואָס קיינער, אַ חוץ אים, הערט נישט און זעט נישט; אָבער, ווען ער ברענגט עס פאַר אונז, קנייטשן מיר מיט די פּלייצעס: — וואו האָט ער דאָס גענומען? אַזוינס קיינמאָל נישט געהערט! —
זאָגט ער אים שוין אָפּ אינגאַנצן? ניין. ער האָט אים שטענדיק מקרב געווען. שמאל דוחה וימין... ווייל צו אים דערגייט, אַז ער אַרבעט זעער שווער איבער יעדער זאַך, וואָס ער פאַרעפנטלעכט. ער רוקט זיך אפילו, הגם זעער לאַנגזאַם, אָבער פאָרויס. ער אַליין, לעווין, גלויבט — און זאָל מען עס אים דערלויבן צו פאַרשרייבן אינגאַנצן אָפּ זיין אַקטיוו — ער מיינט צו זאָגן, דאָס בלויז אַ דאַנק אים האָט עס שקראַפּיל לעצטנס גענומען אונטערזינגדיקן מיט לאָקאַלן שטייגער. געוויס איז ער, אין די לעצטע עטלעכע סקיצן — לגבי פריער — אָף אַ סאַך אַוועק פאָרויס, הגם

— ער איז נאָך אַלץ זקוק לרחמים גדולים ! — פאַרענדיקט שוין לעווין, אַליין מיט אַ שמייכל, אַ באַווייז, אַז דאָס אייז האָט געפּלאַצט...

ער קערט זיך אָבער גלייך ווידער אום צו קאָמביטשן מיטן פּנים, וואָס איז שוין איבעראַניים ערנסט און פאַרטראַכט. ער ווייסט נישט, וואָס מיט אים איז, מיט קאָמביטשן. עס ווייעט עפּעס אַן אַלטקייט פון זיין גאַנץ געמיט. ער מאַכט דעם איינדרוק, ווי ער וואָלט געבוירן געוואָרן מיט אַן אַלטער נשמה, (דערפאַר ציינט ער עס אַרוים אַזויפיל חוש און פאַרשטענדעניש פאַר זיין גאַלערייע טיפּן פונעם עלטערן דור, וואו ער איז מיט אַן אמת, אומפאַרגלייכלעך!) אָדער, מירן אָננעמען, אַז די מלחמה האָט עם געמאַכט אַזאַ טיפן רים אין זיין האַרץ, נישט צום פאַרהיילן, אַ מין קייזער־שניט, וואָס — ווי נאָר ער רירט זיך צו צו דער יוגנט, אַזוי נעמט עס באַלד ווייען פון אים מיטן העכסט פּעסימיסטישן הבל-הבלים ! ? . .

בײַ שקראַפּילן, וואָס האָט דאָס אַלץ אויסגעהערט, איז דורכגעפלויגן אין מוח: ... „אָקאָרשט נאָר וואָס איז געווען פרישקייט און גלויבן, די יוגנט אַליין, מיט איין וואָרט. ווי דורך אַ כישוף, איז דאָס אַלץ פאַרשוואונדן, און אַפן אָרט דערפון איז געקומען צופליען, מיטן עכט-אינגלשן גאַלאָפּ, די אַלטקייט, צעבראָכנקייט און זיין מאַיעסטעט, דער הבל־הבלים אַליין — געשיקט זיך עס?!.. סיידן מירן דאַרפן פאַרשטיין, אונטער דער אינגלשער „פרישקייט“ די באַמת־קינדישע „עובר־בטלדי־קייט“! — ער האָט זיך אָבער נישט אויסגעגעבן מיט גאָרנישט, שקראַפּיל. אדרבה. ער האָט געזוכט אַ געלעגנהייט צו פאַרגלעטן דעם שלעכטן רושם פון זיין פריערדיקער מעשה. ער האָט איצט געזען, אַז לעווין וויל זיך צוריק דערנענטערן, איז ער נישט מחויב דאָס אָפּצעוואַרפן.

שקראַפּיל האָט גענומען, גאַנץ פּאָזיטיוו, פאַרקערעווען דעם גאַנצן געשמועס אַף צוריק, דאָס הייסט, גראַדע צום געפערלעכסטן פּונקט זיינעם, צום ענין גרעניצן... ער פאַרשטייט נישט, וואו איז דאָ די שרעק? ווען עמיצנס גייסט זידט יאָרן אין די טונקעלע מאַסן־געדיכטענישן; דאָך איז ער אַרויסגעוואַקסן און זיך דערהויבן; איצט קומט ער ווידער נאָכשלעפּן זיי, די מאַסן, נאָך זיך אַרויפצו, צו קלאָרקייט, — דאַרף מען נאָך אַ בעסער ערבות? דאַרף נאָך דאָ זיין אַ רייד וועגן גרעניצן?

ער מיינט, אָבער, שקראַפּיל, אַז דער ענין פּובליציסט איז, בכלל, זעער אַ האַרבער. ס'איז נישט גוט מיט ביידן, אפילו

נישט מיט די דיסציפּלינירטע מאַסן. זאָל זיך נישט איינריידן ח׳ לעווין קיין אומזיסט־אומנישטיקע אילוזיעס. ער לעבט כסדר אין זיין אייגענער טשאַד־אַטמאָספערע פון אריבער צוויי־צענדליק יאָר פון אָנגעשטרענגטער אַרבעט, מוז ער דאָך האָבן, פאַר זיך אַליין כאָטש, די סאַטיספאַקציע, אַז ער האָט געווירקט, ווירקט אַצינד און וועט נאָך ווירקן. אַנדערש איז אָבער, ווען ער, ח׳ לעווין, וואָלט זיך קענען, אַף אַ ווײַלע, אינגאַנצן פאַרבויגן אין אַ זייט און נעמען קוקן מיט אָפענע, אָבער ניכטערע אויגן צום אַרום, וואָלט ער גלייך דערזען, ווי עולם כמנהגו נוהג, אַלץ שטייט אַף אַן אָרט און, ווען עס טוט זיך יאָ עפּעס, איז עס נישט, ווי ער, ח׳ לעווין, האָט געבאָטן. דאָס פּאַרמינערט אָבער נישט, אַף אַ האָר אַפילו, דעם ווערט פון זיין אַרבעט. עס מיינט, אוודאי, נישט. אַז ער דאַרף וואַרפן די אַרבעט. גראָדע פאַרקערט. ער דאַרף זי פאָרזעצן מיטן גאַנצן ברען און טעמפּעראַמענט, ווי ביז אַהער. ווייל ערגעץ־וואו און בזמן מן הזמנים ווירקט עס — לאָז זיין, אַפּן אויסבילדן זיך פון אַ צווישן־שיכט, אַ אינטעליגענטיש־ראַדיקאַלן, וועלכער דאַרף ווערן דער טרעגער פון אַלע נייע לאָקאַל־דערגרייכטע קולטור־ווערטן, אינעם ברייטסטן זין פונעם וואָרט. נישט מער, וואָס ער אַליין, ח׳ לעווין, ווי אַלע אַנדערע פון זיין גלייכן, זענען בלינד אַף זיך אַליין און זעען נישט קיינמאָל דאָס, וואָס וואַרפט זיך אַנדערע גראָדע אין די אויגן. זאָל מען אים ווידעראַמאָל מוחל זיין, שקראַפּילן, וואָס ער גראָבט זיך רק אין אַלטוואַרג און שמות, וואָס ער גייט ברענגען איצט אַ מעשה פון בעש״ט — משל למלך ומנגן וכ״ו
געוועזן אַמאָל אַ קייסער, וואָס האָט געהאַט בײַ זיך אַ גרויסן מנגן בכנור, וואָס האָט אַלע יאָרן געהאַלטן אין איין שפּילן איין און דעם זעלבן ניגון פאַר אַלצאיינע מענטשן, דעם קייסערס יועצים און שררות. דער קייסער אַליין האָט אים ליב געהאַט, דעם ניגון, און האָט אַלעמאָל געהערט אין אים חידושים פונעם מנגן גופא. דעם מנגן אָבער איז ענדלעך שווער געוואָרן דאָס שפּילן פאַר די זעלביקע מענטשן. האָט ער שוין געזען, אַז עס ווירקט נישט מער אַ ף ז י י . . . איז געגאַן דער קייסער, האָט ער אַרויסגענומען באַם מנגן די אויגן, געמאַכט אים בלינד. שפּעטער האָט ער אים געזאָגט, אַז דאָס קומען אַלעמאָל אַנדערע מענטשן צו הערן זיין זיס שפּילן. האָט דער מנגן שוין נישט אויפגעהערט צו שפּילן — פ אַ ר ן ק יי ס ע ר — דעם אייגענעם ניגון זיין גאַנץ לעבן... — ח׳ לעווין און אַנדערע, ווי דער בלינדער מנגן, אַ שטייגער, זעען אויך, אַלעמאָל, אַנדערע מאַסן, נייע, פרישע, צי גאָר איבערגעאַנדערשטע. זיי ווילן גאָרנישט דער־

לאָזן דעם געדאַנק, אַז ע ר ג ע ץ ־ װ א ו איז גאָרנישט, גאָרנישט גע־ענדערט געװאָרן —

שקראַפּיל װײל אָבער האָבן װעגן זיך גופא, אַז ער איז נישט קיין סתם־מקשן און אויך נישט קיין אָרטאָדאָקסאַלער אידיאָט, װאָס װעט קו־מען פאַרלייקענען די אַלע דערגרייכונגען און איבערגעאַנדערשטקייטן פון די איינגעװאָנדערטע מאָסן דאָ, אין משך פון די לעצטע פּאָר צענדליק יאָרן. פאַרקערט, ער שטרייכט כסדר אונטער און רעדט איבער דער גרוי־סער טראַנספאָרמאַציע און איבערגרופּירונג, װאָס האָט אָן אומאויפהער־לעך אין אַלע שיכטן פון די אַצינד און פריער איינגעװאָנדערטע. עס קומט פאָר, פריער פאַר אַלץ — איבער געװיסע דרויסנדיקע, עקאָנאָמישע פאַק־טאָרן, װי אינדוסטריאַליזאַציע א. א. װאָס פורעמען דעם גאַנצן שטייגער־לעבן אַרום, אין דעם כלל — אויך אונזערן; און ערשט דערנאָך קומט די ריכטיקע אויפפאַסונג, װאָס דערקלערט גענוי די פּראָצעסן און באַלויכט זיי געהעריק. עפּעס אַנדערש איז אָבער — צי די באַלויכטונגען װערן פון די מאָסן אויפגענומען... אַזוי — אַז די פאַרענדערונגען פונעם מאָסן־לע־בן אונטערליגן נישט — פאַר אַלעמען — דער קולטור און אירע אויפ־קלערונגען; נאָר — אויך די קולטור גופא, דער כמות װי דער איכות־דיקער װאוקס אירער איז היבשלעך אָפּהענגיק פון דרויסן. אַזוי איז דאָ, װי אומעטום.

זעט איר, אַנדערש איז שוין אָבער גראַדע מיט דעם נשאָר פון או־מעטום, מיטן לומפּישן ערב־רב און מיט זיין נבזהדיקן ברעקעקעקעקססס... ער װערט שוין יאָ מיטגעריסן מיט די אַלע שטראָף־רייד און װענדונגען; ער קאָכט זיך און זאָגט אַרויס זיין הסכמה צי קעגנערשאַפט צו אַלץ און צו אַלעמען; פון אים און װעסטו זיך שוין נישט אויסדרייען, װייל ער קריכט דיר אַריין אומעטום, אַפילו אינעם שלאָף־אַלקער — אַף צו לערנען תורה... ער מאַטערט דיר אויס די נשמה מיטן גרויסן גייסטיקן און מאָראַלישן באַטריב זיינעם און, װען ער דערזעט שוין, אַז דו דערכעסט קוים, פאָכעסט מיט דער נשמה, — אָ, איז ער דאָך גרייט, פון תמיד, דאָס העמד פון זיך פאַר זיין הייליקער ליבע! — דאַן נעמט ער אַרונטער זיינע נאָזבאַנדן און שיקט דיך אַװעק אין ערגעץ, אין אַ רואיק אָרט, זיך אָפּצורוען, מיט פרישׂ גראָז זיך גוט אָנצופּאַשן און — מיט באַנייטע כוחות זאָל דאָס קאַלב דאָס גאָלדענע גיין פאַר אים אַ טאַנץ, אָדער — פּייגער! —

— מיין פּרייקייט איז מיין נישט־אָנערקענטקייט! — האָט עמעצער אַמאָל אויסגערופן. און ער איז געװען גערעכט. װייל פון דער הנחה

אַרויסגייענדיק, איז שוין גלייכער צו זיין אַ שרייבער אָן אַ אווידיטאָ־ריע, איידער מיט אַזאַ, פון דעם מין.

אַז שקראַפּיל האָט געענדיקט, האָט איינגעטראָטן אַ שווערע שטיל־קייט, וואָס איז געגאַן פון אַלעמען און אַלעמען באַגלייך גערדריקט. איצט האָט מען זיך אויפגעהויבן פון די ערטער, ווי אויסגעליידיקטע, איז מען געגאַנגען באַגלייטן ה' לעווינען צום טראַמוויי, וואָס ער האָט באַדאַרפן נעמען אַף אַ צווייטער גאַס — אהיימצופאָרן. ס'איז שוין געווען שפּעט און, באַגלייך מיטן אָפּגעזעגענען זיך, איז איטלעכער אַוועק זיין וועג.

אין איינער אַ גאַס האָט זיך שקראַפּיל אָנגעשטויסן אַף האַמערלען.

— וואָס עפּעס איינער אַליין אַזוי שפּעט?

אָט אַזוי. האַמערל האָט אויסגעזען איצט גראָדע רואיק, בלויז עט־וואָס טרויעריק. ער האָט גענומען ריידן מיט ביטערניש. ער לאַכט זיך אויס, אייגנטלעך, פון אַלץ. אָבער — אַרבעטן און ווערן אַ מענטש, דאָס וועט ער נאָך באַווייזן. ער האָט פּעאיקייטן; ער האָט גאָר אַליין נישט גע־וואוסט אַזויפיל — און דאָס, זעט איר, וועט שוין בא אים קיינער נישט צונעמען. ער וועלט מיט קיין אַנדערן נישט גערעדט מער וועגן אַזוינע זאַכן. זיי זענען אַלע גרויסע גאַרנישטן, זשאַבעס, וואָס בלאָזן זיך ביז צו די שור־הבדם — ער וויל פון זיי מער נישט ריידן. צו אים אָבער, צו שקראַ־פּילן, האָט ער עפּעס אַ באַזונדער צוטרוי. ער ווייסט אפילו, אַז ער איז אויך נישט קיין איבעריקער אָנהענגער פון זיין שרייבן — וואָס קען מען מאַכן? אָבער, ווי אַ מענטש, שטייט ער בא אים העכער פאַר זיי אַלע־מען. וועט ער אים טאַקע דערציילן אַלצדינג. ער האָט באַשלאָסן פעסט אוועקצעוואַרפן דאָס לערערייַ, עס גייט אים שוין, פשוט, פון האַלז צו־ריק. ער לערנט איצט אַ ניי פאַך, אַ אינטעליגענטיש אָבער. ער מאַכט גרויסע פּאָרשריט און, ווי דער מייסטער אַליין פרזיכערט אים, וועט ער, גאָר אינגיכן, ווערן אַ גוטער פאַכמאַן, ער טויג זיך גראָדע אויס דערצו. דערנאָך, אַז ער וועט ענדיקן, פאַרדינט ער זיינע פיר־פינף הונדערט פּע־זעם אַ חודש. מע דאַרף נאָר פאַקן דעם פּאָסטן, דאַן גייט עס שוין אַליין. מע נעמט אוואַנסירן א. א. וו. און פּאָסטנס... אמת, זיי וואַלגערן זיך נישט. אָבער, ווען מע זוכט, געפינט מען. נישט ערגער, ווי אַנדערע. און דאַן, ברודערקע, וועט מען אַ לעב־טאָן, אַז ס'וועט קנאַקן! — מע דאַרף נאָר וועלן אַרבעטן. ס'איבעריקע קומט במילא — אַ גוטע נאַכט!

האַמערל האָט טאַקע גערעדט איצט רואיק, אָבער אַזוי גערדיכט, אַז

ס'איז אוממעגלעך געווען אריינצושטעלן א וואָרט. ווען שקראַפּיל איז גע־בליבן אַליין, האָט ער נאָך געקלערט פון האַמערלען און פון זיין משונהדי־קער ענערגיע. ווי ער וואַרפט זיך עס אַף כלערליי געביטן, פּרובירט זיי נעמען מיט שטורם, באַווייזט ווירקלעך חידושים, א צוויטער אַף זיין אָרט וואָלט עס גאָר נישט בכוח־געווען צו טאָן, אויך נישט מיט אזא ברען, אוודע נישט — מיט אַזעלכע דראַסטישע אילוזיעס. אנדערש איז אָבער מיט אים. גלייך קומען די גראַנדיעזע גליקן, שיטן זיך אַף אים — חמרים!

ווי דער ברוטאַלסטער שונדיסט פון מיטלאַלטערלעכן ערב־רב (פון פּאַנצאַן), דער דאָן-קיכאָט, אַן אָפּגעשלאָסענער אין דער אַלטער פּאַרשי־מלטער ביבליאָטעק, שטאָפּט דעם בויך מיט אומגעלומפּערטע אילוזיעס און גליקן פאַר זיין דולצינעען און פאַרן ערב־רב, — אַזוי זיצט ער איצט, האַמערל, ערב־רבס פּאַרוועניו פאַרגראָבן אין זיינע כאַאָטישע טיפעני־שן, זעט פאַר זיך נאָר רייצנדיקע טריאומפן, ער יאָגט זיך אַף זיי, ווי אַף די ווינטמילן, ביז ער בלייבט נישט ליגן — א צעשמעטערטער, א פאַר־צווייפלטער... ווער ווייסט, וואָס ס'האָט אים געשטויסן אהער, אין ווײ־טן ארגענטינע? אויב נישט איינע, א קליינשטעטלדיקע גראַציע, שוועבט אים תמיד פאַר די אויגן; איבער איר האָט ער זיך ארויסגעלאָזט אין דער וויטער ברייטער וועלט — אָפּצוהאַלטן קאָלאָסאַלע נצחונות; וועט ער זיך אומקערן, א באַלאָדענער, צוריק, וועט ער אוועקלייגן די טראָפּעען, מיטן ריטערלעכן האַרצן באַגלייך, צו אירע הערלעכע פיסלעך, וועט ער אויסרופן:

— אָ, געטין מיינע, באַגליק מיך ! —

ניין. ער פעלט נישט קיינמאָל בא זיך, נאָך דער גרעסטער נידער־לאַגע. מע'ט פּרובירן ווייטער. נאָר נישט געשטאַנען. ס'איז קאַמף, און די צייט שטייט נישט! — ער גייט זיך וואַרפן אַף נייע געביטן. אַלע טאָג אויפדעקן וועלטן. אַט יאָגט ער ווידער ווילד־אימפּעטיק — אַפן רוקן פון ראָסינאַנטען — איבער די ברייטע פאַנטאַזיע־פעלדער; ער ציילט שוין נייע טראָפּעען, וואָס ליגן דאָרטן, באַם ראַנד, פאַר אים פאַרגרייטע... און אַלץ — פאַר זיי דולצינעען! געוויס האָט ז י אים געמוזט אַזוי פאַר־פּאַסקודיען דאָרטן אינעווייניק, אַז ער האָט אויפגעהערט צו זעען לגמרי די ליכטיקע שיין ! —

מיט אים איז טרויעריק...

שקראפיל איז שוין געהאט צוגעקומען ביז צו זיין וואוינונג, ארויף צו זיך אויבן, ארויפגעדרייט די לוז, — איז ער געבליבן שטיין אפהענטיק. פארביי אים זענען אדורך אלע חברים, וואס ער האט צוגעבראכט מיט זיי, אין משך פון היינטיקן טאג. איצט, אין דער שטילקייט פון דער נאכט, דוכט זיך, אז פון זיי אלע ווייעט עפעס אזא וויסטע רעלנט, נישט אויס־צוהאלטן. ער מיינט, אז זיי שפירן עס אליין, איטלעכער בא זיך, די אלטע ווי די יונגע, הגם זיי געבן זיך נישט אוים. ס׳איז דער אלגעמיינער איינ־דרוק, אז ס׳איז זיך נישטא דא אף וועמען סומך צו זיין. ניין. במשך פון אזויפיל יאר איבערמענטשלעכער ארבעט איז נישט געלונגען קיינעם צו שאפן א באדן פאר זיך — א גייסטיקן. הויל און פוסט ארום און ארום. ניין. ס׳איז נישט פוסט. עס האלט אין איין וואקסן און אויסברייטערן זיך, אין די מאסן, דער ארטיקער לאקאלער שטייגער, מיט וועלכן עס געשעט גראדע דאס פארקערטע. ער וואגט שוין גראדע יא צו זיין איידל און גרוים־מוטיק אויפצונעמען אין זיינע ברייטע ארעמס דאס, באמת-עכטע און ארי־גינעלע, וואס די איינגעוואנדערטע אייראפעער ברענגען מיט מיט זיך אהערצו; ער פארמישט עס גלייך אין זיינע מעכטיקע אינגעווייידן און לאזט עס זיך גוט-גוט איבערזידן אין זיין קרעפטיקן ארגאניזם, וואס געווינט נאך דערפון. אזוי, די יוגנט גייט גאר אוועק פון אונז מיט אלע אונזערע קולטור־באטריבן. דאס אלטווארג איז געבליבן שטעקן אינעם זעלביקן שימל, באטש — אויסגעהוילט פון יעדן אינהאלט און תוכן, וואס אינעם אלטן שטעטל, און עס וויל זיך נישט, באין אופן, א ריר-טאן פון ארט. זיי איז ניחא, מחמת עפעס, צו בלייבן טויב, בלינד און שטום צו אלץ און אלעמען. און עס פייפט דער אומעט אין און ארום אונזער, משטיינס גע־זאגט, קולטורעלן בנין, וואו אלע פילן זיך עלנט און פארלוירן; עס ציט אין ערגעץ, אויפלייזן זיך, צעפלאסן ווערן, נישט ווערן. ווער זשע האלט נאך אפ? דער איינגעבוירענער ציניזם, זאל זיין, צו אלץ און אלעמען?—

... דער יונגער און באמת-צוזאגנדיקער פרוכנער, וועמען עס פעלט נאך אזויפיל אף צו אויספורעמען זיך, — ער פארהאלט זיך אינדיפערענט

סיי בנוגע דער קעגנוואַרט, הן בנוגע דער צוקונפט. ער פאַרגעסט, אַז — דאָ וועט מען שוין נוסח־ווייסבערג נישט אויפפירן. מיט פּרימיטיוויקייט אַליין גאָרניט מאַכן. אויב ער וועט זיך ניט נעמען אין די הענט אַריין, ניט פּרוּ־בירן זיך פאַרטיפן, וועט פון אים גאָרנישט ווערן. ווען ער שרייבט יאָ אָן אַ גוטע זאַך, וואָס ווירקט, מאַכט עס נאָך אַלץ דעם איינדרוק, ווי איינער זאָל האָבן פאַרגאַנגען אין ערגעץ אַ מאַשינען־אָפּטיילונג פון אַ גרויסער פאַבריק, באַרירט אומגערן דאָרט, וואו מע דאַרף, און געלאָזן די מאַשין אין גאַנג. (אַרויסגערופן די גייסטער) ער צייגט זיך אָבער גלייך, ווען עס האַלט שוין באַם רעגולירן דעם גאַנג, (צוימען די גייסטער) אָדער זי אָפּ־שטעלן, די מאַשין, אינגאַנצן...

אַף האַמערלען ווייטיקט דאָך ממש דאָס האַרץ: — צוליב וואָס אַ מענטש ליידט... אָבער עלנט שפּירט זיך אַפילו דער „ברייט־אייראָפּעאי־שער" קאָמביטש. און אַזוי אַלע איבעריקע. אַזוי גוט ח' לעווין, ווי דער גייסטיק־אַריסטאָקראַטישער צויבערל א. א. עס צייגט זיך גאַנץ אָפט אין זייערע אייגענע רייד פון זיך און פון אַמאָל. ח' לעווין האָט, פון תמיד אָן, געזוכט, ווי מיט ליכט, אַ טאַלאַנט, לאָז זיין — אַ פונק, וואָס מע זעט אים קוים אָן, בלויז דורך אַ מיקראָסקאָפּ, — וואָס דאָס איז דאָך, אגב, דערלויבט איטלעכן יונגען מענטשן צו האָבן! ניין. האָט מען גע־פּרוּווט אָט דעם פונק פונאַנדערצובלאָזן! אין אַ גאַנץ העליש פייער...

יאָ. אָבער קיינער איז דאָך נישט מחויב זיך אַריינטראַכטן צופיל אין יענעם. עס איז נאַטירלעך, אַז איטלעכער, וואָס טוט, מאַכט פעלערן. פון נישט טאָן קומט דאָך, זיכער, גאָרנישט אַרויס. נו, איז נישט געגאַנגען אַף איין געביט, האָט ח' לעווין, דערפאַר, פּועל־געווען אַף אַ צווייטן.

דאַרף מען זיך אָבער צוהערן צו אַנדערע קוועלן, צו די, וואָס שטיי־ען, למשל, נאָענטער צו ח' צויבערל, אַזוי ווילן זיי האָבן, די בייזע צינ־גער, אַז — אמת טאַקע, ח' לעווין האָט שטאַרק געווייטיקט אַפן תוהו־ובוהו און כאַאָס און אַפן גרויסן בלבול־המוחין, וואָס האָט געהערשט, בא יע־נער צייט, צווישן די מאַסן און אין די רייען פון דער אינטעליגענץ, — דאָך אָבער האָט ער מיט ווינציק געקענט פאַרבעסערן די סיטואַציע. איז ער אַפי־לו אַ פּובליציסט געווען, זעער אַ טאַלאַנטירטער, האָט ער, פון צייט צו צייט, פאַרעפנטלעכט איבער אַקטועלע פראַגן פאַרשיידענע אַרטיקלען און אָפּ־האַנדלונגען, האָבן זיי בשעתם געמאַכט אַ רושם. אָבע רקיין באַשטענדיקע טריבונע אונטער דער האַנט האָט ער, אין די ערשטע יאָרן, ניט געהאַט,

האט זיין ווארט נישט געקאנט קומען פאר דער עפנטלעכקייט אזוי אפט און כסדרדיק, ווי ס'וואלט בעדארפט זיין.

אינגאנצן אנדערש איז געווען מיט ח' צויבערל. טאקע נישט קיין בארופענער רעדנער. ער האט אבער פארמאגט א פיינעם חתוך־הדבור און, באגלייך מיט דער הסברה און א דאנק זיין גרויסער ערודיציע, פלעגט עס אים שטענדיק געלינגען, אלס פרעלעגענט, אריינצוברענגען אין די פאר־פלאנטערטסטע ענינים אפילו בארואיקונג און קלארקייט, וואס האט, צו יענער צייט, א סאך מיטגעהאלפן די מאסן ארויסצוקומען בשלום פון דעם גאנצן טשאד און היציקייט פונעם ארום, וואס איז, פון איין זייט, באשטא־נען פון א גאנצער רייע אידייען און אידעאלאגיעס, וועלכע — פון ער־געץ ארויסגעריסן־געווארענע אף כוח, צוזאמען מיט די טרעגערס זייע־רע, — זענען זיי מיטגעשלעפט געווארן אזש ביז אהערצו, וואו זיי האָ־בן זיך, באין אופן, נישט געלאזן איינוואָרצלען; פון דער אנדערער זייט ווידער, איז דער זעלביקער ארום, דער פרעמדער, נייער און אנרעגנדיקער, גרייט געווען גלאט אלעמען צו פארשלינגען אין זיך און אפמעקן.

איצט ערשט, מיינט שקראפיל, הויבט פאר אים אן קלאר צו ווער־רן, וואס דאמאלס האט זיך אלץ נישט אפגעטאן. וואס אן אמת, איז עס נישט וויכטיק צו וויסן אויך. אט דאס גאנצע ארומרייסעניש איז נאריש. דער האט געבויעט, יענער, — ווען מיר האבן דאך דא צו טאן, צו אל־די גוטע יאר, מיט פראגרעסיווע מאסן-טוער, וואס ווילן דאך אליין מו־זן נאכגעבן, אז אומעטום און אין אלע צייטן האבן מאסן אליין אלץ גע־בויעט. נישט געקוקט אבער אף דעם, בלייבן זיי אומעטום בלינד־איינ־געקנאטן אינעם ליים און ציגל פונעם בנין, און נישט מער, ווי איינעם־צוויי געלינגט עס ארויפצוקומען אויבנאן און אזוי שוין פארבלייבן. פאר־פאלן. סדר העולם אזא. שקראפילן אליין, אגב, איז בלויז באקאנט דער קרייז פון „האריזאנטן", וואו ער קומט אריין, זעט ער, אז דא האבן זיך די צוויי, לעווין און צויבערל, דערהאלטן. אין אנדערע קרייזן — און אזעלכע זענען דא א סאך — איז זיכער אויך דאס אייגענע. דערווייל אבער ריי־דן מיר בלויז פון די צוויי. איז אינטערעסאנט צו זעען, ווי זיי האבן עס אויפגעפאכט יענע מטושטשע צייט פון זייער לעבן און ווי זיי זענען, איטלע־כער באזונדער, ארויסגעקומען פון איר און זיך דערהאלטן ביז אף היינט.

ח' צויבערל האט אונז מיטגעבראכט פון דאן א העכסט-אינטערעסאנ־טן דאקומענט פון פארשיידענע נאוועלן, סקיצן און עסייען. אין די ערש־טע צוויי (נאוועלן און סקיצן) ווייזט ער אונז דעם געראנגל פון די פאר־

שיידענע שיכטן איינגעוואַנדערטע, פונעם לירישן אינטעליגענט און ראַ־ציאָנאַליסט, ביזן פּשוטן מאַסן־מענטשן; וואָס איטלעכער פון זיי באַ־זונדער האָט דאָך מיטגעמאַכט, אין די ביז־איצטיקע היימען (אַ דאַנק לאַנגע דורות פון פאָלקס־קולטור,) אַ גאַנץ אַנדער שטייגער לעבן, אַן אייראָפּעאישן, אַזוי צו זאָגן, וואָס מיינט, לויט ח׳ צוויבערל, — אַ מער אינ־טעלעקטועלן און ראַציאָנעלערן אַן און פאַר זיך, נישט געווענדט גראַדע אינגאַנצן אינעם גייסטיקן ניוואָ פון איטלעכן דאָרטן באַזונדער. ווען מיר זאָלן נעמען, למשל, די צוויי שטייגער־לעבנס, דעם אייראָפּעאישן און דעם פון די מעבר־לימישע דרום־לענדער און זיי אָוועקשטעלן איינס קעגן אַנ־דערן, בכדי צו זעען, אויב זיי גייען זיך צונויף, אָדער פונאַנדער, — מיינט ח׳ צוויבערל, אַז מיר וואָלטן גלייך אָנגעוויזן דאָרויף, אַז דאָס אייראָפּעאי־שע לעבן איז, אין די גרונט־יסודות זיינע, מער געשטאַלטיקער, אויס־דריקלעכער און קלאָרער, עס מיינט — אַז אומעטום; אין פּשוטן לעבן, ווי אין דער קונסט, אין דער ליטעראַטור, מוזיק, ווי אין דער וויסנשאַפט, איז געלונגען דעם אייראָפּעאישן מענטשלעכן גייסט צו אונטערדריקן אָפּ אפילו דעם צעפלאָסענעם אורשפּרונגלעכן לעבנס־כאַאָס, אים צו גע־שטאַלטן און מאַכן אונטערטעניק דעם ערשטן. ווען מיר ווילן האָבן, אַז די טעזע פון לעבן איז דער צעפלאָסענער, צי פאַרגליווערטער כאַאָס; די אַנטיטעזע — דער אייביק־אומרואיקער גייסט פון דערקענטעניש; און דער סינטעז איז די האַרמאָניע און פּלאַסטישע אויסגעפורעמטקייט פון די ערשטע צוויי באַגלייך (וואָס, גיט זיי, אַזוי אַרום ,דעם באַלדיקן אָנהאַלט אינעם לעבן; וואָס בלייבט אָבער נישט אייביק גליווערן אין דער האַרמאָ־ניע און מוז, — אַ דאַנק דעם וואוקס און אומאויפהערלעכן געראַנגל פון גייסט פאַר נייערע פאָרמען, און דעם דראַנג, ווידער, פון כאַאָס צוריק צו פאַרמלאָזיקייט — ווערן איבעראַניים די טעזע פאַר דער נייער אַנטיטעזע פון מאָרגן), — קענען מיר זאָגן, אַז אינעם אייראָפּעאישן שטייגער לעבן האָט די אַנטיטעזע, אין איר געראַנגל מיטן קעגנער, די אויבערהאַנט איבער אים און פורעמט אים, לויט איר שטייגער און אויסזעען. אין דער צייט, וואָס אינעם מעבר־לימישן דרום־לענדישן לעבן איז די טעזע די געוועל־טיקערן איבער אַלע געביטן פון קונסט, אין דער מוזיק, ווי אין דער לי־טעראַטור, ווי אינעם גאַנצן שטייגער לעבן פונעם אָרום. דער געראַנגל פונעם איינגעוואַנדערטן מאַסן־מענטשן און אינטעליגענט קעגן אָרטיקן לאָקאַלן שטייגער און פאַרן זעלבסטדערהאַלטן זיך באַשטייט — אינעם נישט וועלן אַראָפּלאָזן זיך צו נידעריקע שטאַפּלען פון לעבן, וואו עס

הערשט נאָך אזוי אומגעצוימט דער אומאָרגאַנישער און צעפּלאָסענער כאַאָס, וואָס ציט, ווי מיט קלאַמערן, אין די טיפענישן זיינע. עס קומט אים פאָר, דעם פרעמדן, אַז דאָס אַלץ, ווי נאָך פון פריער באַקאַנט, אַקו-ראַט ווי ער אַליין וואָלט עס אַמאָל, ווער ווייסט מיט וויפל צייטן צו-ריק, ערגעץ וואו איבערגעלעבט...

ח' צויבערל, אַליין אַ אינטעליגענט, וואָס פאַרמאָגט אַ ליריק, אַ זעלבסטשטענדיקן ווידערשטייליכן געדאַנק, פירט אויף פאַר אונז, אַפן באָדן פון ליבע, איין קאָנפליקט נאָכן אַנדערן. וואָס ליבע אַליין, (פונעם מאַן צו דער פרוי) מיט אַלע אירע באַגלייטענישן, ווי אומעט, גלויבן, שרעק, עקסטאַז א. א., איז שוין אַ שטאַרקער אָנפאַלייג און מרידה פון וויל-דן כאַאָס אַפן מענטשלעכן אויסגעקלאָרטן גייסט, (פון נאָך אַ סאַך יאָרן שווערן געראַנגל מיטן אייגענעם חומר,) און אַף זיין אויסגעקעמפּטער שפּי-גל-רואיקייט, וואָס זי, די פרוי — אַט די בילדערישע פאַרקערפּערונג פון כאַאָס — וויל מאַכן אינגאַנצן מטושטש און צעשוועכקט. דערפון — איר שטאַרקע פּאַסיווקייט און צוריקגעהאַלטנקייט, ווען עס ציט איר צו אים, אַפילו, גרייליך, קעגן איר אייגענעם ווילן... דעם מאַן ווידער, וועלכער ווערט, תחילת, באַגוועלטיקט, אים קומט זי פאָר, גלייך אין אָנהויב, ווי באַקאַנט; ער וואָלט שווערן, אַז ער האָט איר אַ מ אָ ל און ע ר ג ע ץ וואו גאַנץ נאָענט געזען... אָבער — אויך קעגן זיין ווי-לן — טרעט ער אויף מיט איר אין שווערן קאַמף פאַר צוימען דעם צע-פלאָסענעם כאַאָס אינגאַנצן, אים געשטאַלטיקן, האַרמאָניש מיט אים זיך-צוזאַמענגיסן. ווען דאָס געשעט, ווען די פרוי נעמט שוין שפּירן איבער זיך זיין קראַפט און שעפערישן ווילן — איז זי שוין נישט בכוח מער זיך קעגנצושטעלן; ווידער פאַלט זי אריין אין פאַסיווער נאַכלאַזיקייט, ווי חומר ביד היוצר...

ווען דער איינזאָפּעאישער מאַן אָבער, דער מער-געשטאַלטיקער און ראַציאָנעלער, טרעפט זיך צונויף מיטן אָרטיקן לעבן און מיט דער דאָ־גע־בוירענער פרוי, — נעמט ער שפּירן אין זיך — נישט, וואָס דעם ווילן איר צו באַהערשן און מאַכן אונטערטעניק — עס נעמט אים ציען אַף אַראָפּ, צו די נידעריקע שטאַפּלען אירע, וואו גייסט איז נאָך אינגאַנצן צו-זאַמענגעגאָסן מיטן געפלאָסענעם כאַאָס, געאייניקט, נישט-צעטיילט נאָך; עס ציט אים שוין צום אַמאָל, צום פאַרגעסן און איבערגעבן זיך, אָן ווילן, דעם געטלעך-זיסן דרימל פונעם אויפגעלייזטן מהות זיינעם...

ער נעמט ווערן אַנגערעגט און פֿאַרשיקערט. עס דוכט זיך, אין אָנ־הויב, אַז זיין שוועסטער פרוי פֿון דער היים — אַזאַ איינע, ווי ער אַליין איז — וועט זיין בכוח אים אויפצוהאַלטן און שטאַרקן — ער זאָל נישט אומפֿאַלן אינגאַנצן. ווען ער דערזעט איר, צעוואַרעמט זיך דאָס בלוט בײַ אים; ער נעמט אויסזינגען צו איר די שענסטע אילוזיעס פֿון זיין דאָ נישט לאַנגסטיקן עבר און . . . ער ווערט אויסגעלאָשן באַלד נאָכדעם, ווי עס שלאָגט נאָר אויס דער לעצטער אַקאָרד פֿון זיין געזאַנג. מער וואָס צו זאָ־גן איר, דערציילן האָט ער נישט. ער דערזעט ערשט איצט, מיט חידוש, אַז זי, די שוועסטער־פרוי זיינע פֿונדערהיים, איז שוין נישט בכוח מער אים אויפצורודערן און צעשרעקן; זי קומט אים פֿאַר אַליין צערודערט און אויפ־גערעשט; נישט זי וויל אים באַגוועלטיקן — זי זוכט אַליין זיך אָן אים אָנצושפּאַרן און געפֿינען אַ שוץ...

און יענע, די פֿרעמדע און אַזוי נאָענטע, ציט צו זיך מיט איר פֿרעמד־קייט און שרעקט אַזוי מיט דער נאָענטקייט... ער ווערט לעבן איר, ווי אויסגעליידיקט פֿון זיין גאַנצער ביז איצטיקער איבערגעלאָדנקייט, פֿון די אַלע קלאָרע טענער און קלאַנגען, וואָס האָבן, שוין ווי פֿון זיך אַליין, גע־זונגען אין אים דאָס ליד פֿון זיין ליכטיקער יוגנט. עס ווערט דאָס אַלץ צערונען, אויסגעוועבט — עס ווילט זיך אים בלויז צו פֿאַרשלאָגן אַלע פֿענצטער צום דרויסן צו, און מיט איר אינאיינעם פֿאַרגיין, אין פֿינצטע־רער ענדלאָזער באַהעפֿטונג...

און זיין שוועסטער פרוי פֿון דער היים? זי נעמט אויך שפּירן אין זיך דעם אָנפֿלייץ פֿון טיפֿע געדיכטע קוואַלן, וואָס שטייגן אין איר הע־כער אַלץ, ביז זיי פֿאַרשטעלן שוין פֿאַר איר דאָס ביסל מיטגעבראַכטע שיין און ליכט אירס און שלעפּן איר מיט זיך אַוועק.

עס פֿאַרשטייט עס נישט בלויז אַמאָל איר חבר, וואָס האָט זיך נאָך אַליין, ווי עס איז, דערהאַלטן פֿונאויבן, ער גיט זיך נאָך אַלץ נישט אונ־טער. ער קוקט אַף זיין פרוי, אַ שפּעט באַנאַכט געקומענע פֿון ערגעץ, צע־טומלט און קראַנק. אים נעמט אָן באַם הארצן. נאָענט גייט ער צו, איר העלפֿן. ער דערשרעקט זיך פּלוצים: — פֿאַר אים האָט זיך געעפֿנט אַ תהום . . .

ח׳ צויבערל פּרובירט פֿאַר אונז שילדערן אָט דעם שווערן געראַנגל פֿון אַלטן און נייעם שטייגער מיט די געוויינלעכע טעכנישע מיטלען פֿאַר דער נאָוועלע און קורץ־געפּאַסטער סקיצע. ער פֿאַנגט אָן זיין בעלעטריס־טישן דאָקומענט מיט אַ סענטימענטאַלן און זעער־פּעסימיסטישן זאָג:

...„פאראנגע מענטשן, וואָס לעבן כסדר און פארגייען שוין אין (די אראָפּ־געגנידערטע טיפענישן, אין) שאָטן...“ דער ווארעם־סענטימענטאלער, האלב־פארנעפּלטער און לירישער טאָן, וואָס צום אָנהויב, קומט אָבער באַלד (אין די ווייטערדיקע נאָוועלן) אין שטארקן קאָנפליקט מיטן קלאָר־אויסדריקלע־כן עפּישן שטייגער פון באהערשן זאכן און סביבה. עס נעמט זיך דוכטן, אַז דער עפּישער טאָן וועט לסוף באַגוועלטיקן אינגאנצן דעם לירישן און אליין פארבלייבן דער זעער איבער דער גאַנצער ברייט פון דער מיליע.

— ניין. עס געשעט נישט דאָס לעצטע. עס קומט נישט אפילו צו דער אזוי־גערופענער הארמאָניע פון די צוויי זיך־באשטרייטנדיקע עלעמענטן. עס האַלט אָן דער געראַנגל און כסדר. עס וויקלט זיך אויס פונעם עפּישן עלע־מענט, זיך צו הילף, אַ צארטער ראַפינירטער הומאָר. צוזאַמען מיט אַ זעער־דינער און ביז־גאָר שארפער איראָניע פּרובירן זיי אַלץ צו באהערשן די ווארעם־סענטימענטאַלע ליריק און באַווייזן עס נישט צו טאָן. עס בלייבט אַלץ הענגען אין לופטן, נישט צום אנטשיידן...

איז דאָך אינטערעסאַנט צו וויסן, ווי אַזוי זעט אויס דאָס פעלד פון געראַנגל מ״ט יאָרן שפּעטער: מיר געפינען עס שוין בּאַ ח׳ צוויבערל אין די שילדערונגען פון די לעצטע יאָרן. ביידע, דער אינטעליגענט און דער פּשוטער מאַסן־מענטש, דער מאַן ווי די פרוי, האָבן זיך באמת באַפרייט פונעם לירישן נעפּל. זיי קומען אַלע פאָר, ווער מערער, ווער ווינציקער — עפּיש־שטייגעריש און קלאָר. אָבער, ווײַ צו דער קלאָרקייט! שטאָט דעם ליכטיקן הומאָר פון אַמאָל, שלאָגט פון זיי איצט מיט ברוטאַל־צינישער געזונטקייט. זיי זענען געגנעזן געוואָרן; פאַרוואָרפן די אַלע ראַנגלענישן פון פריער; שפּאָטן אכזר־יותדיק אָפּ פון יענע, וואָס זענען גראָדע אַרויס פו־נעם געראַנגל — שטאַרק־צעשעדיקטע, צעבראָכענע.

עס בלייבט נאָך אַלץ איבער קלאָר צו מאַכן, ווי ח׳ צוויבערל אַליין איז אַרויס פון אָט דעם שווערן קאַמף אין זיין לעבן, וואָס האָט אָנגעהאַלטן בּאַ אים אַליין נישט־ווייניקער פון צוויי צענדליק יאָרן און עפּעס דאָך פון אים אויסגעפורעמט! — האַלט ער זיך אינדיווידועל־אַריסטאָקראַטיש און צוריקגעהאַלטן. ער האָט אָבער פאַרגעניגן צו הערן וועגן זיך אַן ערנסט־פּאָזיטיוו וואָרט אויך... דאַרף מען בלויז וואַגן און אורטיילן לויט זיין איינענעם צייט־דאָקומענט... אָבער אהערצו, מיינט שקראַפּיל, דאַרף שוין אויך צוגערעכנט־ווערן די גרויסע צאָל פון זיינע עסייען איבער דער אַר־גענטינישער ליטעראַטור —

וואָס איז אָבער געשען מיט ח׳ לעווין? אויך ער האָט מיטגעבראַכט

מיט זיך, פון יענער צייט, אַ דאָקומענט, אַ פובליציסטישן אפילו. ער זאָגט אָבער אפולע עדות אַפן גרויסן געראַנגל, וואָס ער האָט מיטגעמאַכט מיט זיך און מיטן צערודערטן אַרום, אין וועלכן ער האָט אַלץ געטונקען און זיך פאַרמאָסטן נאָך אים, דעם לעצטן, קלאָר צו מאַכן, ווי אויך באַהערשעריש־דיסציפלינירט. איז טאַקע, אויב ער איז נישט באַזיגט געוואָרן פונעם אַרום און איז אַפּערגעקומען פון דאָרטן אַזאַ, ווי ער איז נאָך אַצינד — אינעם שטאַרקן טעמפּעראַמענטפולן געראַנגל פאַר גערעכטיקייט און קלאָרקייט, — האָט ער עס, אין אַ גרויסער מאָס, צו פאַרדאַנקען זיין אייגענער, אייביק־שפּרודלדיקער נאַטור פון אַלט־היימישן שטייגער, וואו דער אֶרע־מער מאַסן־מענטש האָט אייביק געקעמפט, לאָז זיין—ווי אַ שטומע צונג—נאָך אַן ערלעך און גערעכטער לעבן. זאָל ער אַליין, ח׳ לעווין, זאָגן און טראַכטן פון זיך, וואָס ער וויל! אָבער ער, שקראַפּיל, מיינט, אַז טאַקע נאָר דאָס האָט אים דערהאַלטן און האַלט אים נאָך ביז היינט אַפן שטעל.

שקראַפּיל בלייבט שטיין אַ ווײַלע. ער קוקט זיך אַרום. ס׳איז שוין זעער שפּעט. מערקווירדיק, ווי די שאָען זענען אַריבער אַזוי אומבאַמערקט. ער שפּירט זיך אַ ביסל מיד. פון שלאָפן טראַכט ער נאָך אַלץ נישט. היינטיקע נאַכט וועט שוין זיין זיין ליל־שמורים. עס טראַכט זיך גאָר אָן שום אָנשטרענגונג, ווי פון זיך אַליין. — ער דערמאָנט זיך אָן די ערשטע טעג, ווי נאָר ער איז אָנגעקומען אהער און גענומען זיך־טרעפן מיט ח׳ לעווינען. עפּעס איז ער אים נישט געפעלן געוואָרן, לעווינען, באַ דער ערשטער מינוט גלייך; וואָס ווייטער, איז דער שטח צווישן זיי געוואָרן אַלץ ברייטער; און הגם ער, שקראַפּיל, איז נישט אָפּגעשטאַנען, האָט ער דאָך געהאַלטן אין איין צוריקבאַקומען גרעסערע און קלענערע מאַנוסקריפּטן. אים האָט גענומען ווערן די זאַך אויפפאַליק. עפּעס האָט ער דאָ געזען, אַז ס׳איז נישט בלויז דערפאַר, וואָס ח׳ לעווינען געפעלט נישט זיין שטייגער שרייבן. דאָס אפשר און נאָך עפּעס... ערשט מיט אַ צייט שפּעטער איז פאַר אים די זאַך אַ ביסעלע קלאָרער געוואָרן. די סיבה איז געלעגן אין ח׳ לעווינס נאַטור גופא, אינעם צו שטאַרקן סענטימענטאַליזם אין אים, וואָס לאָזט אים רק ניש ט— נישט געקוקט אַף זיין עקשנותדיקן ווידערשטאַנד — זיך באַפרייען אינגאַנצן פונעם אַלט־היימישן שטייגער־געפיל. ער קומט אַלץ אין אים צום אויסדרוק, אין שריפט, אַקוראַט ווי אין לעבן. מילא, מיט זיך קען מען נאָך, ווי עס איז, דורכקומען. אָבער דאָ זעט ער פאַר זיך איינעם, וואָס טראַכט גאָרנישט פון דערשטיקן אין זיך דאָס אַלט־פאַרשימלטע, וואָס פון דאָרטן. ער רייצט נאָך אין אים אַליין דאָס אייגענע און

באמיט זיך צו דערהויבן זיין שטייגער שרייבן פון דער אלטער היים ביז צו א גאנצער טעאריע. נו, וועט ער עס נעמען, מיט די אייגענע הענט, און העלפן יענעם צו פארפלאנצן דאס, אנטקעגן וואס ער טרעט אויף אזוי ברוטאל אפילו בנוגע זיך גופא? —

שקראפיל האט, אין יענער צייט, א סאך דאריבער געקלערט. צו־מאל האט זיך אים געדוכט, אז ח׳ לעווינס ערנסט און אויפריכטיקייט האט די ווערט א סאך. עס בלייבט אים נישט מער איבער, שקראפילן, ווי אונטערצוגעבן זיך און נעמען „שאפן" פונעם היגן אידישן שטייגער, הגם ער אליין זעט אים נאך נישט און, לויט זיין מיינונג, איז ער, בכלל, אין שטרעננגערן זין פון ווארט, נאך נישט בנמצא דא אפילו.

אבער ח׳ לעווין האט, נאך צוריק מיט צוואנציק יאר, אויסגעבויעט און באשטימט קלארע פארמולעס פארן גאנג און וואוקס פון דער היגער אי־דישער ליטעראטור און וויל נישט מותר־זיין אף זיי ביז היינט צו טאג. אקוראט, ווי דאס לעבן וואלט זיך, פון תמיד אן, נאכגעפרעגט אף די פאר־מולעס, וואס מע האט אים, ווען נישט איז, פירגעשלאגן, און נישט־גע־גאנגען אליין, לויט די אייגענע אייזערנע געזעצן. דאס זעלביקע איז אויך מיט דער ליטעראטור, וואס וועט זיך דאך, בזמן מן הזמנים, פון זיך אליין אויסקריסטאליזירן און, במילא, שוין געפינען איר צייט און ארט באגריף. ווען ח׳ לעווין אבער וויל דאס נישט נאכגעבן און וויל טאן דא אקוראט דאס זעלביקע, וואס ליטוואקאוו א. א. אין דער אידיש־סאוועטישער לי־טעראטור, וואס פאדערן פונעם שרייבער דורכאויס פראלעטארישע שטיי־גער־קונסט, אין דער צייט וואס דאס לעבן גופא האט נאך נישט באווי־זן ארויסצוברענגען דעם נייעם מענטשן מיט דער קאלעקטיווער פסיכיק, אזוי צו זאגן, און שטעקט נאך גאנץ טיף אין דער אלטער פסיכיק, אין דער אינדיווידועלער, — וועט עס זיין דא מיט דער ליטעראטור אקוראט דאס זעלביקע, וואס אין ראטנפארבאנד טאקע: — ווייטער פון בעסע־רער צי ערגערער כראניק וועט עס נישט גיין! —

און דאך, נישט געקוקט אף דעם אלעמען, האלט מען נאך כסדר — ווער מערער, ווער ווייניקער — געוועגדט דעם קאפ צו אייראפע, צו זעען און הערן אקוראט, ווי אזוי מע באטראכט און וואס מע זאגט דאר־טן וועגן אונז... — עס קומט איצט שקראפילן אפן זכרון די צייט, ווען ח׳ לעווין איז געפארן קיין אייראפע — זיך אפצופרישן און אנשעפן מיט נייער ענערגיע פאר ווייטערדיקער ארבעט. מע האט אראנזשירט א גראנ־

דיעזן באַנקעט, געהאַלטן ריידעס, געזונגען. צום סוף האָט ה׳ לעווין זיך אַ ביסעלע דערוואַרעמט, וישא את משלו ויאמר:

— ער שפּירט באַ די אַקסלען מעכטיקע אָדלער־פליגל, וואָס טראָגן אים אַוועק צו דער זון!.. —

וואָס עס קומט נישט אַלץ פון איבערראַשונג! — פאַרקערט אָבער אין דער שרייבער־משפחה איינער, אַ קאַרעקטער יונגערמאַן. ער האָט זיך, מיט אַן אמת, געהאַט אַמאָל פאַרליבט אין דער שיינער ליטעראַטור, ווי אַן אַמכאָניק, אַ שטייגער, פאַרליבט זיך אין אַ אינטעליגענטיש מיידל. ער האָט נישט אויפגעהערט דאַן צו באַשטעלן מיט איר ראַנדעוואָוען אין די שפּעטע נאַכט-שאָען, נישט געפילט זיך אינגאַנצן, נישט געזען די וועלט פאַר די אויגן. אַריבער אַ שטיקל צייט. ער האָט מיט איר חתונה־געהאַט, אַריבער וואוינען אין איין דירה. אַריבער איין יאָר, דאָס אַנדערע. מע זעט נישט קיין קינד. איינער פון זיי איז דאָך געווים נישט מיט אַלעמען. איבערגענומען כל הרפואות שבעולם, באַבסקע, היינטוועלטישע, ער, זי — נישטאָ. שלעכט. מרה שחורה לייגט זיך אַפן הויז. מענטשן רייידן שוין אין דער שטיל: — עס האַלט דערבייַ, דער שידוך צעגייט זיך...

מיטאַמאָל, אַ, צויבערלאַנד! וואָס פאַר אַ קינדעלע האָסטו עס צוגעשיקט פאַר אונזער עלנטן חבר! ער ווערט, ווי נײַ געבוירן. קוואַלן פרישע שלאַנגדיקע האָבן זיך געעפנט אין זיין האַרץ, קוואַלן יונגע, קינדערשע — פון באַנייטער ליבע צו דער פרוי און צום קינד. ביידע זיי גיסן זיך אויף באַ אים אין איין מילד וועזן, גלעטן זיי די סטרונעס פון זיין האַרץ און כישופן אַרוים פון דאָרטן די צאַרטסטע מעלאָדיעס פון צויבערלאַנד!

און ער איז שוין גליקלעך! אַצינד באַם באַנקעט, האָט ער זיך געטאָן, מיטאַמאָל, אַ שטעל אויף אין זיין גאַנצער הויך און אויסגעשריגן:

— זאָל מען וויסן, אַז נישט ה׳ לעווין אַליין פאָרט איצט אַוועק פון אונז. דאָס גייט ער אין דער ברייטער וועלט אַריין, אַ באַלאָדענער מיטן גאַנצן גלאַנץ און פּראַכט פון אונזער יונגער אידישער ליטעראַטור און קונסט . . .

עס האָט געפעלט דאַן איינער, גאָר אַ פּשוטער מענטש, אַ ניכטערער, ער זאָל זיך דערנענטערן און אַנדערסעניש אַ זאָג טאָן:

— דאַכט זיך, אַז דער מלך גייט, אינגאַנצן אַ נאַקעטער?! — —

שפּעטער מיט אַ צייט איז ה׳ לעווין געקומען צופאָרן, אַ סאַך אָפּגעצערט, אינגלש און עפּעס אַנדערש, ווי פריער. מע האָט נישט געוואוסט, וואָס דאָס איז; מע האָט געדאַרפט וואַרטן, ביז ער וועט אַ ביסל קומען

צו זיך. ער האָט גענומען פאַרעפנטלעכן אין די „האָריזאָנטן" לענגערע שילדערונגען פון זיין אינטערעסאַנטער רייזע. ער האָט אַלץ אפּירגעבראַכט זעער־פּאָרזיכטיק. מע האָט געזען, ווי אַ מענטש קאָנטראָלירט זיך נישט צו זאָגן אַלץ, וואָס קומט גראָדע אונטער דער צונג, הגם עס קען זיך זיין פּאַר איינעם, ווי היימיש און נאָענט... אָבער, וואָס נאָענטער (אין שרייבן) ער איז צוגעקומען צו זיין היים, צום אוקראַינישן דאָרף און שטעטל, אַזוי נעמט ער פאַרלירן, כמעט, די אַליין אָף זיך ארויפגעצוואונגענע געבונדנקייט. עס ווערט צעוואָרעמטער דאָס לשון, האַרציקער און היימישער — די בילדער פון אַלטער היים... עס שטייט אויף פּאַר אונזערע אויגן דאָס גאַנצע האָוועניש און טומלעריי פון היימיש־שטעטלשע אידן און אידענעס, וואָס פּאַר אַ גאָרנישט זידן זיי אויף די לופט אַרום זיך און ציען אריין אין זייער הבל־הבלימדיקייט דעם ווייטן אַמעריקאַנער ברודער זייערן, וואָס איז, לאָמיר זאָגן, צופעליק אריינגעפאַלן, אַלס גאַסט, צו זיי — מוז ער שוין מיטמאַכן מיט אַלעמען דעם גאַנצן געפּילדער, נאָך מיט אַ ליכטיקן שמייכל אפן פּנים און אָן געבייזער אין האַרצן...

דער אייביקער כוח פון היימישקייט! יאָ. דאָס אַלטע שטעטל צעפאַלט, ווערט אומנאַטירלעך. בענקען צו דעם מיינט — דאָס בענקען צו פאַלשעם, אומנאַטירלעכעם, צו שונד! אָבער אינעם שטעטל לעבן דאָך ברייטע מאַסן. שטענדיק, אונטער אַלע פאַרמען, האָבן שטעטלשע מאַסן געבענקט נאָך גערעכטיקייט. פאַרוואָס נישט אָנשליסן אויך היינט אונזער בענקשאַפט אָן זייערער? פאַרוואָס נישט באַזינגען זייערע ערלעכע חלומות פון אַמאָל, ווי פון היינט? דער אייביקער כוח פון היימישקייט! דער אייביקער כוח פון גערעכטיקייט! — ווייל דאָך ח' לעווין אַליין תמיד האָבן, אַז מאַסן פון פאַרשיידענע וועלט־טיילן האָבן, ערגעץ צווישן זיך, שטאַרק נאָענטע באַריר־פּונקטן! — און ח' לעווין אַליין האָט דאָך, במשך פון אַלע זיינע יאָרן פון אַרבעט, געשטעקט מיטן גאַנצן האַרצן אין די מאַסן ! — —

שקראַפּיל קוקט זיך אַרום — אינדרויסן שפּראָצט שוין דער מאָרגן. אַזוי האָט ער צוגעבראַכט די נאַכט אָן רו, געטראַכט פון דעם, פון יענעם. גרינגער פון דעם אַלעמען איז אים נישט געוואָרן. עס דריקט דער זעלביקער שווערער אומעט און עלנט, ווי ביז אַהער. נישט איין נאַכט אַזאַ, וואָס ער פאַטערט אַוועק מיט גאָרנישט. באַ די איבעריקע חברים — מסתמא אויך דאָס זעלביקע. מאַטערט אַלעמען דער עלנט, לאָזט נישט רוען — ווי

אנדערע, געוויינלעכע מענטשן, רוען געווים אין דער צייט און ברענגען, אפשר, אזויפיל נוצן דעם ארום, ווי ער און זייניקע...

...אז עס וועט אמאל, באם סוף פון דורות, אלץ ווערן אויפגעדעקט; און אפגעטאן וועט ווערן די גאנצע עובדה פונעם מענטשן; און פאר־ענטפערט וועט ווערן די גרויסע און איינציקע פראגע; און געלייזט וועט ווערן דער גרויסער און איינציקער ספק, — וועט ארומכאפן אלעמען א שרעקלעכער אומעט, ער וועט אויפפרעסן דאס לעבן. דאס וועט זיין דער סוף. אצינד אבער, נאך יעדער פארענטפערטער פראגע — א אפשיין פון דער איינציקער און גרויסער פראגע; נאך יעדן געלייזטן צווייפל — א אפשיין פונעם גרויסן און איינציקן ספק, — קומט ער גלייך, דער או־מעט — א אפשיין פונעם לעצטן שרעקלעכן אומעט, וואס דארף ערשט אמאל קומען — און ער מאטערט שוין; ער זאפט זיך איין אינעם האר־צן און זויגט אוים דאס חיות. מע אנטלויפט, יעדער איינער, פון אים אי־בעראנייס צו דער ארבעט, צו דער קונסט, צום שאפן. דאן טרעט עס איין א פרייד, א רואיקייט, א שטילקייט. אבער גלייך נאך דער ארבעט קערט ער זיך אום ווידער — נישט צו לאזן רוען...

...ח' צויבערל האט זיך באקערט אינגאנצן צו דער קונסט און צום דאאיקן לעבן. ער האט, מיט אן אמת, באוויזן א סאך. ער איז, ווי די גרוי־סע מאשין, פארשלינגט א פ ו ל ע ברען־שטאף, ביז זי קומט און זי גע־פינט זיך שוין כסדר אין גאנג—ווייל עס קומען פון איר זאכן מיט פארנעם. איר אטעם פון ארבעט איז טיף־רואיקער און איינגעצוימטער פון די זעל־ביקע פון איר מין, נאר קלענערע, וואס פארברויכן קוים א קליין ביסעלע ברען־שטאף — און לייגן שוין איין די וועלט מיט זייער טומל.

ווען ח' צויבערלען איז געלונגען, איז עס, אין א גרויסן טייל, דער־פאר, וואס ער האט, מיט אן אמת, איבערגעריסן אף שטענדיק מיטן פרי־ערדיקן און אלט־היימישן — אין און ארום זיך. עס האט אים שוין נישט געארט, דאריבער, דאס, וואס שפעטער איז געקומען... ער איז געגאנגען רו־איק אף נישט אויסצוגעבן זיך פאר קיינעם. ער האט תמיד געוואוסט, וואס ער טוט. ער האט עס דאך געטאן — — —

...האמערל איז געשטראפט מיט דעם, וואס ער צעברעכט זיין לע־בן אומזיסט. ער קען נישט זעען דעם ארום, אפילו ווי א לעבעדיק באַ־שעפעניש טוט עס. דולצינעע פונעם שטעטל, זי לאזט נישט. זיך איינגע־שטשעמעט אין זיין בלוט און פארשטעלט.

— אבער דאס אייגענע איז דאדכמעט מיט אלע אנדערע. מע וויל

נישט פאַרשטיין די קעגנוואָרט און וואוהין זי פירט — אין דער צוקונפט. די ענגאַ־בלינדע מאַניאַקישע אידייע—האַמערל—גריזשעט און לאָזט נישט עפענען די אויגן. שטאָט זיך אויפגיסן אַלע אין איין יונגן שעפערישן גלויבן, און יונגע מוטיקע זיך־באַהעפטן מיטן לעבעדיקן גלויבן פון מאַסן — ניין. פאַררוקט זיך איטלעכער באַזונדער אין זיין עלנט ווינקל, בלויז מיט זיין הייליקן און אומבאַרירלעכן בלאַטער, וואָס ער טוט קראַצן מיט אַזויפיל ליבע און פאַרגעטערונג — מיט זיין הייליק האַמערל; צו דעם פאַרשאַכערט ער טאַלאַנט, גלויבן, יוגנט. און האַמערל פרעסט צעזעצטערהייט, זויגט אַרויס דעם מאַרך פון דיביינער, צעגריזשעט און שפייט אויס אין די רווישיקע גאַסן אַרויס, וואו דאָס לעבן זינגט אַ ליד, גייט אַ גאַנג — און אַליין דרייט מען זיך אום, ווי די נעכטיקע — —

עס איז שוין אוועק אַ שטיק צייט, אַז קיינער זעט נישט האַמער־לען. עס אינטערעסירט שוין נישט קיינעם אויך. נאָך אַלעמען, האָט איט־לעכער מיט זיך אַליין אַ סאַך צו טאָן. מע זעט שוין איין, אַז מיט רייד גופא טוט מען זעער־ווינציק אויף. אויב מע וועט זיך נישט אוועקזעצן אַרבעטן ערנסט איבער זיך — מעג מען שוין נעמען, אוועקלייגן די פען פון דער האַנט — און זאָל זיך איטלעכער באַזונדער אַרויסשלאָגן דאָס משוגעת פון קאָפּ!

אין איינעם אַ טאָג האָט מען געוואוסט, אַז האמערל קערט זיך אום אַהיים, צוריק אין שטעטל אַריין. מע האָט עס גערטיטשט פאַרשיידן. גע־פילט האָט זיך איטלעכער באַזונדער עפּעס, ווי מיט אים אַליין האָט עס פּאַסירט אויסטערליש... וואָס זשע — דאַרף מען זיך אויסמיידן איינס דאָס אַנדערע? — זיך באַגעגענענדיק, האָט איינער נישט, וואָס צו זאָגן דעם אַנדערן... האמערל איז אוועקגעפאָרן — נו, איז וואָס?!..

שפּעטער אַ ביסל נעמען זיך נעמיטער באַרואיקן. די צינגער בינדן זיך אויף פונדאַסניי, ווי אַ שטיין באַ אַלעמען פון האַרצן אַראָפּ. מאַכט מען זיך לוסטיק. שקראַפּיל פּרוואווט זאָגן:

— האמערל . . . וואָס איז האמערל ? נאָך אַלעמען — אַ מעכטיקער ווילן, אַ גרויסע פאַנטאַזיע. האָט תמיד דעם ציל פאַר זיך, איז בכוח אויפצוטאָן וואונדער. ער פאָרט איינגעמען וועלטן, זיי אוועקלייגן דערנאָך, באַגלייך מיטן האַרצן, צו די פיס פון דער געט־לעכער און בעטן באַ איר לייטזעליקייט, גענאַד... ער טרעפט אַמאָל נישט אין דער גינסטיקער שעה; די מזלות דינען נישט; ער שטויסט זיך אָן אור־מעטום אָן דער ירידה פון שונד, באַקומט געשלאָגן. דאַן ציט ער זיך צו־ריק — איבערוואַרטן. אָבער — ער פאַרלאָזט אונז נאָך נישט, אַ, ניין. האמערל — אין קלייניקייט! ער ליגט באַהאַלטן אין איטלעכן פון אונז— דער אומשטערבלעכער האמערל! דער אומענדלעכער האמערל! ליגט ער פאַרטייעט, פאַרשפּיצט, ער וואַרט, ער בליקט — אַף דער שעה, אַף דער רגע דער אומווירדיקער, דער פאַרפלוכטער — ער זאָל שוין קענען אַרויס־

קריכן פון אַלע אונזערע טיפּע ברונימער און פּאַרעיפּושן ווידעראַמאָל גאָטס שיינע ליכטיקע וועלט מיט זיין שרעקלעכן:

—ברע קע קע קעקסססס!... כאַ־כאַ־כאַ — עס לעבט האַמערל! כע - ע ־ ע . . .

אַלע קוקן אָן שקראַפּילן צעטומלט.

פּרוכנער האַלט נישט אויס:

— חברים! איכל אייך דערציילן פון אַ מענטשן אַ פּאַרצייטיקן, וואָס האָט געוואָלט פליען. ער האָט זיך גוזעצט אַף אַ מעכטיקן אָדלער, און אי־בער זיין קאָפּ געהאַלטן אַ גרויס שטיק פלייש, אָנגעזעצט אַף אַ שפּיז. דאַן האָט זיך דער אָדלער געריסן צום פלייש און געפלויגן אַלץ העכער! — אַז דער מענטש האָט געוואָלט נידערן, האָט ער איבערגעדרייט די שפּיז אַף אַראָפּ. דאַן האָט זיך דער אָדלער אַלץ געריסן צום פלייש און געפלויגן אַלץ נידעריקער! — וואָס־זשע איז האַמערל? גיט אים אָפּ זיין רעכט. ער איז דער אָדלער. ער איז געפלויגן פריער אין דער הויך, אין די הימלען אריין, זעענדיק פאַר זיך כסדר די גרויסע היימישע שטיק פלייש — זיין דולצי־נעען — און זיך ציענדיק צו איר. איצט איז ער געפלויגן אַף אַראָפּ. לאָ־מיר האָפן, חברים, אַז דער מעכטיקער אָדלער האָט שוין זיינס דערגרייכט און ער וועט שוין מער קיינמאָל נישט פליען! —

און שקראַפּיל האָט נאָכגעזאָגט:

— ...„דאַן האָט זיך דער אָדלער (האַמערל מיט זיין ערב-רב) אַלץ געריסן צום פלייש און געפלויגן אַלץ נידעריקער“... איז... „לאָמיר האָ־פן, אַז דער מעכטיקער אָדלער האָט שוין זיינס דערגרייכט און וועט מער שוין קיינמאָל נישט פליען!“... — אַ פיינע האָפענונג! ניין. ער, שקראַ־פּיל, טיילט נישט מיט די איבעריקע אָט די האָפענונג. זי קען איינעם פאַר־טרייבן ביז צום אָפּגרונט, יאָ. אינעם מענטשן דאַרף מען גלויבן. ער, דער מענטש, (דער אַוואַנגאַרד, די באַוואוסטזיניקע מאַסע) וועט פאַרטרייבן האַמערלען און אַליין וועט ער באַהערשן דעם אָדלער! ער, דער מענטש, וועט נישט וועלן קיינמאָל מער נידערן! ער, דער מענטש, וועט אייביק ווע־לן פליען העכער, צום ליכט פון די הימלען. און דאַן — וועט דער אָד־לער (דאָס ערב־רב) זיך רייסן אַלץ צום פלייש און מוזן פליען — און אַף זיינע פליגל — דער מענטש (דער אַוואַנגאַרד, די באַוואוסטזיניקע מאַסע) — וועט זיך האַלטן אין איין דערהויבן אַלץ העכער און העכער! —

סאַנטיאַגאָ־דעל־עסטערא—מעדאַנאָס

יאָר 1931—1934